

Møte for lukkede dører, Stortinget 5. september 1921, ettermiddag

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 5. september 1921 kl. 17.30.

Præsident: Lykke.

Dagsorden:

Fortsat behandling av den paa formiddagens kart for møte for lukkede døre opførte sak

Meddelelse fra utenriksministeren.

Præsidenten: Utenriksministeren har mottat et par telegrammer, som vedrører den utredning, han har git, og præsidenten vil med Stortingets samtykke gi ordet til hr. utenriksministeren, forat han kan faa redegjøre for dem.

Utenriksminister Ræstad: Der er kommet to telegrammer til utenriksdepartementet idag, som begge angaar Portugal. Jeg skal faa lov til at læse dem op. Det første lyder saa: "Ifølge underhaandsoplysning fra officielt hold er lovforslaget om betaling av toldavgifter i guld endelig vedtat av parlamentet og publicert i supplement til regjeringsgazette for 31. august hvorav intet eksemplar endnu er tilgjengelig. Loven er i og med publikationen traadt i kraft. Herværende corps diplomatique har paatænkt at søke bemyndigelse fra respektive regjeringer avgi samlet protest mot den nye opkrævningsmaate men har opgitt tanken da foranstaltningen rammer alle fremmede varer likt. Vi maa sikkert være forberedt paa at den bebudede 5-dobling av toldavgifterne paa norske varer sker paa basis av guldberegning hvorefter den egentlige klipfisktold skulde bli reis 1750 pr. kilogram istedenfor hittil 39; hertil kommer mulighet for 5-dobling ogsaa av sædvanemæssig tillæg 6 reis, i hvilket fald den samlede toldavgift blir 2025 pr. kilogram. Fiskens egen værdi varierer nogenlunde mellem disse forhøiede satser, som begge maa forutsættes at virke prohibitivt." Den første del angaar opkrævning av avgifterne i guld og det skulde efter telegrammet være en forholdsregel, som gjælder likeoverfor alle lande. Dertil kommer altsaa særskilt for norske varer denne 5-dobling. Det andet telegram lyder saa:

"Opnaadde sent igaar lørdag ettermiddag med stor vanskelighet foretre for utenriksminister som uttalte at den i mit telegram 51 refererte uttalelse fra chefen for den handelspolitiske avdeling om utsettelse berodde paa denne erreur - feiltagelse - "og at repressaliedekretet vilde bli utstedt og ikraftttre mandag 5. ds. saaledes at norske varer hitkommet efter den dag vilde bli underkastet surtaxe. Jeg indvendte, at der jo gjennom generalsekretær paa ministeriums" - paa ministeriets vegne, eller kanskje det skal være "i ministeriet" - "var lovet en viss utsettelse saavidt mulig til første oktober og at denne kursendring var ensbetydende med ingensomhelst utsettelse da ingen varer forlatende Norge efter 1. september kunde ankomme hertil innen dekretets offentliggjørelse idag. Han svarte, at der ved det anførte løftes avgivelse uttrykkelig var forbeholdt den nye regjering

avgjørelse og at saadan idag var truffet i første kabinetsmøte efter regjeringens utnevning. Jeg uttalte, at jeg overensstemmende med min regjeringens instruksjon fremdeles avventet offisielt svar paa min sidste note angaaende utsettelse og motforslag hvortil han bemerket at hans nu avgitte muntlige meddelelse var regjeringens offisielle svar og at der ingen grund var til at fremsætte motforslag. Jeg insisterte paa at faa skriftlig svar med oplysning om dekretets hovedindhold innen utferdigelse, men forgjæves, og at man i allefald maatte kunne utsette dekretet nogen dage, idet jeg ellers ikke var istand til at gi min regjering behørig forhaandsbesked om sakens stilling langt mindre faa svar med mulige instruksjoner innen dekretets publikasjon. Efter megen diskussjon indgik han som personlig favør paa dekretets utsettelse til tirsdag og lovet paa gjentagen indstændig anmodning nærmere at overveie spørsmålet om hvorvidt varer avsendt fra Norge innen eller paa dekretets utstedelsesdag kunde undtas fra den nye avgiftsberegning, men nogen frist til 20. september var i hvert fald utelukket. Han gav tilsagn om definitivt svar paa dette spørsmaal mandag. Om vor skibsfart uttalte han at den sandsynligvis vilde behandles noget lempeligere uten at dog kunne specificere disse lempninger. Han pointerte endelig, at regjeringen kun med største beklagelse omsider saa sig tvunget til at skride til handling men at dette ingenlunde betydde rupture" - avbrytelse - "av forhandlingerne, som tvertimot ønskes fortsat i haab om at tilsidst komme til forstaaelse gavnlig for begge land.

Hadde derpaa længere konferanse utover natten med den os venligsindede generalsekretær, som lovet av al kraft søke at bevæge ministeren til at undta varer avsendt innen dekretets publikasjon. Han haabet mandag underhaanden kunne meddele dekretets tekst som endnu ikke var definitivt utformet og antydnet blot foreløbig at det medførte 5-dobling av klipfisktolden som av handelsconseil og alle interesserte enstemmig forlangt mens skibavgifterne neppe endnu vilde bli saadan behandlet. Han lot mig forstaa, at det er den nye regjeringens svake parlamentariske stilling, som bevirket at man av hensyn til Dourodistriktets parlamentsmedlemmer, i hvis haand ministeriets skjæbne ligger, ikke vovet nøle længere med at vise fasthet overfor Norge, hvis "dupe" Portugal efter deres mening hadde været helt siden traktatens opsigelse." - "Dupe" - hvad skal man oversætte det med? Portugal var blit dupert - "holdt for nar" er kanskje et litt for sterkt uttryk - av Norge. - "Jeg skal fremdeles gjøre mit yderste om mulig opnaa yderligere utsettelse eller lempning men er bange jeg er ute av stand til at influere på regjeringens avgjørelse som dikteres av indrepolitiske grunde. Erfarer privat, at herværende vineksportører efter myndigheternes raad ikke vil effektuere flere ordres til Norge av frygt for norske repressalier."

Otto B. Halvorsen: Der har under debatten faldt endel bemerkninger, som jeg vil faa lov til at ta under ett. Det er denne tale om, at vi skulde ville sælge landets selvstændighet i strid med folkeavstemningen for brændevinets skyld og en hel

række andre bemerkninger, som jeg siger falder i traad med denne. Jeg forstaaer ikke, at d'herrer her og allermindst for lukkede døre vil føre den slags tale; men jeg vil si ikke alene for lukkede døre, men jeg skal ogsaa sørge for, at jeg skal faa sagt det for aapne døre, at denne tale imponerer og intimiderer os ikke! Vi gaar den vei, som vi mener, at vi av hensyn til land og folk pligter at gaa, overensstemmende med vor samvittighet; saa faar d'herrer bruke de ord, som de vil - det kehrer os ikke! Det vil jeg, at man engang skal vite her i tinget! Vi sætter vor nationalfølelse, vor tanke og vor omsorg for land og folk fuldt paa høide med d'herrers, som fører det sprog.

Jeg kan forstaa, at de, som av hjerte, av overbevisning er forbudsfolk, mener, at alt skal sættes ind, og jeg kan til en viss grad respekterer det, om jeg selvfølgelig ikke kan respektere en debatteringsmaate som den de bruker; men jeg har meget vanskeligere for at respektere dem, som gaar den vei, som de selv mener fører folk i ulykke, av falsk loyalitet. Ingen nationalfølelse, ingen loyalitet kan tvinge en mand til at gjøre det, som han mener er uriktig! Det synes jeg, vi alle kunde være enige om. Men jeg vil haabe, at folkets kaarne, - og jeg vil rette en indtrængende anmodning om det til dem, som nu er det - jeg vil haabe, at de lar den tale fare her i Stortinget; for den gir signalet til en tale ut over landet, som vort folk sandelig ikke har godt av. Og la mig si det ogsaa - jeg har været litt ute - la mig si til dem som fører den høirøstede tale, at jeg har et sterkt indtryk av, at talen vinder ikke gjenklang utover landet, at vort folk følger ikke saa villig den tale. Det kunde kanskje bidra til at nedstemme tonen noget.

Likeoverfor den ærede utenriksminister vil jeg faa lov til at si, naar han sa, at debatten egentlig hørte hjemme imorgen, at jeg skal da faa lov til at møte ham for det forum. Han vilde ikke gaa i detalj, og det skal jeg da heller ikke gjøre i nogen synderlig grad. Den ærede utenriksminister vilde ikke indrømme rigtigheten av, hvad jeg sa, at han gav uttrykk for i en konference med den tidligere utenriksminister og statsminister, at efter hans opfatning kunde man opnaa med hensyn til kontingentering det kvantum, som hr. Wedel sa var umulig at opnaa. Jeg fastholder, hvad jeg derom har sagt. Det var netop det, som den ærede utenriksminister gjorde gjældende, og saa var det, han sa, at netop fordi han mente, at man kunde opnaa noget mere, saa var Wedel rokket i sin stilling, naar han nu hadde faat greie paa at regjeringen var betænkt paa at bringe saken ind for at faa den behandlet paa et friere grundlag i Stortinget. Det var i den forbindelse. Det er ikke tvil om at den ærede utenriksminister stillet i utsigt - og jeg tænker ogsaa at hans kolleger kan si nogen ord om det - at dette skulde gaa. Men det har vist sig at den ærede utenriksminister ikke var orienteret. Vi har nu faat tilstrækkelig vidnesbyrd om at det var minister Wedel som var den mand som var orienteret, og at den norske regjering handlet ret den gang da den - fordi dette ikke lot sig forene med mandatet - bestemte sig for, efter 14 dages forløp, at bringe saken ind for Stortinget. Den ærede utenriksminister

talte som om vi hadde forberedt et forslag som skulde være mot folkeavstemningen. Den ærede utenriksminister maa vite at slik er ikke forholdet, at det først var da vi fra forhandlernes formand hadde faat besked om at det ikke gik paa dette grundlag, at regjeringen pligtmæssig mente at maatte ta saken op, og det var da den bestemte sig for at gaa til Stortinget. Jeg kan si Dem at jeg har faat bebreidelser fra minister Wedel fordi jeg ikke paa forhaand hadde sagt ham hvad regjeringens linje i tilfælde var; men vi har ikke med et ord antydnet at vi kunde tænke os at gaa utenfor mandatet, fordi vi netop ikke vilde rokke vor forhandlers stilling. Vi vilde ikke overhodet nævne et ord om det, før vi hadde faat den besked at dette ikke gik. Det er den faktiske sammenhæng. Den ærede utenriksminister mente jeg hadde tat feil naar jeg nævnte dette med de spanske certifikater. Den ærede utenriksminister var ikke heldig. For det første gjorde han selv - hvis jeg ikke har misopfattet ham - gjældende at regjeringen her hadde gjort en indrømmelse likeoverfor Spanien. Det var en indrømmelse likeoverfor Spanien, altsaa noget som ikke før var tilbudt, og det var det som bragte mig til at si at man skulde være forsiktig der med det kjendskap jeg hadde til forhandlingerne med Frankrike. Men den ærede utenriksminister var dobbelt uheldig, fordi de forslag i det norske utkast om certifikaterne var utarbeidet av den ærede utenriksminister selv. Det er den faktiske sammenhæng. "Tilbudt Spanien at komme med forslag". Jeg er jo ikke saa meget bevandret i disse forhandlinger, men at be et fremmed land om at komme med forslag om hvilke toldsatser vi bør indføre i vort eget land, maa dog være en singular fremgangsmaate, og jeg har aldrig hørt tale om det før. "Saasnart vi kommer i vanskeligheter, skal vi i knæ", sa den ærede utenriksminister. Jeg har ikke faat svar paa det spørsmåal: Venter, tror, haaper den ærede utenriksminister og den ærede regjering at de kommer noget videre paa den vei vi nu har været inde paa saa længe? Hvad tror de, og hvad grunder de sin tro paa?

Det er det første spørsmåal. Men dernæst skal jeg i morgen dokumentere ved uttalelser fra de mest fremtrædende hold her i salen hvad forutsætningen var for folkeavstemningen. Det agter jeg at gjøre. De skal faa det ordret hvorledes det fra alle sider blev fremhævet at den ikke var bindende, at det blev en vurdering i det enkelte tilfælde om man skulde bære de ofre der kunde bli tale om eller ikke. Den ærede tidligere statsminister Gunnar Knudsen sa uttrykkelig at hvis ofrene ikke blev for store, trodde han vort folk vilde bære det. Selv en mand som herr Castberg - jeg skal læse det op i morgen - sa at det skulde meget til at man vilde fravike folkeavstemningen. Saa mener man at nar denne forutsætning for folkeavstemningen - og det er denne forsamling som har dekretert den - brister, naar den forutsætning hvorpaa den er bygget, brister, skal man allikevel være bundet. Det skal være nationalt. Det skal være at gaa i knæ om vi da tar stillingen som den viser sig at være, som vi ikke trodde den vilde være, om vi da indretter vor handlemaate efter det. Jeg forstaar det ikke. Jeg har ikke faat noget andet svar end at utenriksministeren vil være

merkesmand her og vil falde med sit merke. Han tar krigen. Han vil ikke ta under overveielse hvorvidt mandatet burde forandres. Jeg kan ikke forstaa utenriksministern paa nogen anden maate. Fra den ærede statsminister fik jeg ikke noget svar. Men jeg maa forstaa at dette er regjeringens mening - og jeg ber om at bli motsagt hvis jeg har misopfattet det. Jeg mener Stortinget har ret til at forlange besked. Er det meningen at man vil fortsætte paa denne maate? Nu hører vi at krigen er erklært. Skal vi gaa paa den maate uten at man forsøker at komme til møtes ved at forhandle, ikke paa et frit grundlag, herr Gunnar Knudsen, det var ikke det vi foreslog i vort telegram til Wedel - vi sa paa et friere grundlag. Der blev av venstres parlamentariske fører ført et ganske andet sprog, og et meget værdigere sprog end f.ex. fra den ærede utenriksminister som sa - la mig ikke glemme det - at vi som hævder det standpunkt vi staar paa, vi ønsker at det ikke skal lykkes at faa en ordning istand. Og det vover den ærede utenriksminister at si at vi ønsker at det ikke skal gaa, vi som nu har faat attest baade fra det ene og det andet hold for at vi har gjort hvad vi kunde for at faa det til at gaa, vi som her har fremholdt at vi vilde se det baade som vor pligt og ære at faa det til at gaa, fordi vi helst vil at spørsmålet om forbudet skal være et internt norsk spørsmål, som vi avgjør os imellem uten at se hverken til det ene eller det andet land. Og saa vover den mand som staar som Norges utenriksminister at slynge os i ansigtet at vi ønsker det ikke skal gaa! Jeg skal si den ærede utenriksminister at han er mere end en partimand. Som landets utenriksminister har han at hæve sig til nogen større høide. Han faar huske paa at han representerer det hele folk, og at det gaar ham ilde, hvis han tror han kan si til halvdelen av nationen snart, det som han har vovet at si i Stortinget her idag. Herr Gunnar Knudsen talte paa en ganske anden maate. Han sa det som ret er, at en traktat er en overenskomst, en handelsoverenskomst. Det maa bli paa den maate at man gir kjøp litt fra hver side, og at man forsøker at møtes. Og herr Gunnar Knudsen, han er ikke rød for at si det andet han sa: Gaa ikke utenfor mandatet.

Hr. Gunnar Knudsen er da ikke opmerksom paa, at Stortinget ved sin beslutning av 19de april har git en autentisk fortolkning av mandatet. Det har uttrykkelig sagt, at det har fundet det nødvendig gjennom en tillægsbeslutning at sige, at man kan samtykke i, at der i det væsentlige indføres, hvad der er nødvendig for at tilfredsstille landets legitime behov til teknisk, medicinsk og videnskapelig bruk. Det har Stortinget uttrykkelig besluttet, og følgen er, at hr. Gunnar Knudsen kan ikke - og ingen regjering kan - uten at faa Stortingets uttrykkelige aprobatjon gaa hen og følge den linje, som hr. Gunnar Knudsen vil, at vi skal gaa. Han vil se det som kjøp og salg og siger, at selv om vi kjøper et par hundrede tusen eller tre hundrede tusen liter mere, end vi har bruk for, er det allikevel en noksaa billig kjøpeskilling. Selvfølgelig kan det sees paa den maate. Hadde hr. Gunnar Knudsen været i regjeringen da, hadde han maattet gaa til Stortinget, akkurat som vi bestemte os for at gjøre; men i vor regjering fandt vi ikke, at vi kunde gaa den vei. Jeg har før

sagt om den linje, at jeg mener, at den fører til en parodi paa en forbudslinje, og jeg vil ikke være med paa den, fordi den efter min mening gjør landet latterlig. Derfor vilde vi gaa en anden vei. Vi vilde forhandle paa et friere grundlag, og - som jeg har uttrykt det - det, som vi i ethvert fald hadde maattet foreslaa, det var, at det, som vi blev nødt til at ta, skulde ogsaa omsættes og brukes her i landet. Alle de ord, som den ærede utenriksminister har rettet mot os, de rammer ogsaa hr. Gunnar Knudsen, som gaar utenfor Stortingets beslutning, og som efter utenriksministerens mening gaar utenfor mandatet; for derom er den ærede utenriksminister og den nye regjering og jeg og den tidligere regjering enig om i vor opfatning, at Gunnar Knudsens linje lar sig ikke forene med mandatet. Det er det faktiske forhold. Det synes jeg ogsaa burde ha nedstemt tonen litt hos den ærede utenriksminister.

Den ærede statsminister bragte jo egentlig ikke noget nyt. Han resumerte op endel av det, som har været sagt om den tidligere regjeringens politik her i traktatsspørsmålene, ting som har været imøtegaat flere ganger før. Den ærede statsminister beklaget sig over min kritik. Jeg vet ikke om mere end ett punkt, hvor jeg virkelig kriticerte, og det var i det punkt, at man lot det gaa helt til den 16de august, før man fik forhandlinger igang, altsaa 14 dage før opsigelsesfristen var ute, og det mener jeg kan kriticeres. Jeg kan ikke indrømme, at det er undskyldning nok, at man skulde ha en ny mand o.s.v. Man maatte ha folk, som man kunde la opta de forhandlinger. Jeg kan ikke forstaa, at det var helt forsvarlig handlet. Ellers har jeg bare holdt mig til de kjendsgjæringer, som forelaa, og har villet ha besked paa, hvorledes regjeringen ser veien fremover. Men naar saa den ærede statsminister gik til offensiven og mente, at om vi hadde bebreidet den nuværende regjering, at den ikke hadde handlet raskt nok, gjaldt det saa meget mere den tidligere regjering, da kan det alene skyldes, at den nuværende statsminister ikke var med dengang, og at han ikke vet, at minister Wedel uttrykkelig hadde gjort gjældende, at den midlertidige ordning, vi fik med Portugal, den mente han vilde bli en varig ordning, selv om den kaldtes midlertidig. Det gjorde han gjældende her for Stortingets medlemmer, og det blev sagt fra ham gjentagne ganger. Han mente, at som forholdene var dernede, vilde dette gaa kanskje længer end en traktat, som var sat fast for bestemt tid. Men det viste sig altsaa, at han tok feil, og i det foredrag, han holdt her i Stortinget, skyldte han paa den portugisiske chargé d'affaires her i Kristiania, som hadde gjort vrøvl; der var blit visse vanskeligheter, og nu maatte man være forberedt paa, at portugiserne kanskje vilde ta affære, og derfor burde man begynde. Og saa blev forhandlinger indledet. Det er den faktiske sammenheng. Minister Wedels avsked betyder forsaavidt ingenting; for Wedel hadde i ethvert fald overfor os erklært sig villig til at føre forhandlingerne tilende. Saa nævnte den ærede statsminister som en anke, at vi ikke kom med noget motforslag mot det spanske. Forholdet var altsaa det, at den tidligere regjering fremsatte det norske forslag. Vi fik det spanske motforslag, og saa fik vi minister Wedels uttalelser

om kardinalpunktet, de 500 000 liter, som vi ikke kom forbi, og da var det vort første skridt at gaa til Stortinget. Det hadde vi gjort inden 14 dager, og det skal ikke gaa an at bebreide regjeringen da, at den ikke har handlet raskt nok. Men saa oplyste ogsaa den ærede statsminister om en ting, som jeg vil sette fingeren paa, fordi det stiller den ærede utenriksministers ord i et noget eiendommelig lys. Man vil huske, at den ærede utenriksminister her i møtet - ikke i utenrikskomiteen men her i møtet for lukkede dører - læste op, at spanierne hævde, at minister Wedel hadde godtat det spanske forslag i dette stykke. Da jeg gjorde opmerksom paa det og uttalte min forbauselse over det - som jo er et moment, selvfølgelig, av væsentlig betydning, for har spanierne faat det indtryk av vor forhandler, at dette var noget, som han vilde gaa med paa, forstaar man, hvilken vanskelig stilling, man er kommet i - da sa den ærede utenriksminister, at det betød ikke det, det hadde ikke noget med det at gjøre. Det var et utslag av diplomatisk teknik. Nu har den ærede statsminister idag erklært, at den ting at spanierne hævde, at Wedel hadde godtat forslaget, det var en av grundene til, at man ikke fandt at kunne bruke ham som forhandler. Det er mulig, at den ærede utenriksminister er dreven i den diplomatiske teknik; men jeg vil haabe, at den diplomatiske teknik ikke fører ham bort fra det, som er sandhetens vei i disse stykker. Jeg mener, at vi nu ser det nogenlunde klart for os. Jeg kan ikke lenger slaa mig til ro med, at den ærede regjerings enkelte medlemmer siger, at de tror, at de haaber, - fordi at vi nu har saa mange maaneders erfaring for, at vi ikke kommer av flekken. Efter min mening er der da pligt for Stortinget til at ta denne situation under overveielse - hvad vi da skal gjøre. Der kan være dem, som siger: Vi tar krigen. Vel, det er et standpunkt: Vi tar krigen for forbudets skyld. - Det er andre av os, som mener, at forbudet ikke er det værd, og at landet er i en saadan stilling, at det er dobbelt vanskelig i tider som disse at gaa til en toldkrig, og at man derfor maa se at komme overens, at man med andre ord maa ha taktater, og det er mit standpunkt.

Castberg: Jeg har først en bemerkning at gjøre angaaende kontingentspørsmålet. Jeg kan nemlig ikke se, at vi, naar vi staar paa folkeavstemningens og mandatets grund, har ret til at gaa med paa - jeg hadde nær sagt hvilkensomhelst kontingent med den begrundelse, at vi kan bruke det overskytende eller la være at bruke det, at vi kan disponere det, som vi selv ønsker. I det mandat, som Stortinget har git, siges det med rene ord i post 1, at forutsætningen skal være varig forbud mot indførelse av brøndevin og hetvin, og i post 2, at indførelse av brøndevin og hetvin fremdeles vil være tilladt til medicinsk, teknisk og videnskabelig bruk. Det er Stortingets mandat - ikke, at der kan indføres til at lagre op eller kaste i sjøen, eller hvad man vil, men kun til medicinsk, teknisk og videnskabelig bruk. Og Stortinget vedtok i april iaar en beslutning, hvori det paa grundlag av dette siges, at kontingenten blir at begrænse til det, som omtrentlig svarer til det behov, som her er nævnt. Jeg har

forstaat regjeringen og spesielt den ærede utenriksminister derhen, at de er enige i denne opfatning, og jeg skal for øieblikket ikke komme nærmere ind paa det.

Jeg kan i stor utstrækning være enig med dem, som siger, at det paa en vis kan være ørkesløst nu atter i et møte for lukkede døre at diskutere linjerne i den situation, vi staar i nu, og jeg vil ikke i nogen bredde komme ind paa det, saa meget mere, som der jo i den aller nærmeste fremtid blir anledning til at ta saken op for aapne døre ved behandlingen av de lovforslag, som foreligger. Men jeg kan ikke undlate, naar jeg har faat ordet, her at peke paa enkelte karakteristiske træk, spesielt som de har faat uttrykk i høires førers, hr. Halvorsens, uttalelser. Hr. Halvorsen opfordret i bevægede ord sine politiske motstandere til at la den "fane" fare, som han kaldte det - den "anke", kan det vel snarere kaldes - den anke mot ham og hans parti, at de har gaat unationale veie i denne sak. Nei, det skal ikke forties, og den anke skal ikke stikkes under stol: Høires optræden i denne sak er slik, at man, naar man tænker paa det gamle høire, kan si, at dette "nye" høire har intet lært og intet glemt. Det optræder i denne sak som det unationale parti, som det gjorde i gamle dage, under hr. Halvorsens ledelse optræder det paa den maate nu. Hr. Halvorsen kastet haan over de mænd, som personlig ikke er stemt for forbud, men som bøiet sig for folkeavstemningen, bøiet sig for folkets vilje uttrykt direkte i en folkeavstemning, uttrykt paa den maate efter høires egen begjæring, uttrykt paa en maate, som høire i sit valgprogram kræver skal bli en institution her i landet - vel ikke for, at de, som er uenige i folkeavstemningens resultat, ogsaa fremtidig skal si: Vi gir en god dag i folkeavstemningen, naar den ikke falder sammen med vor opfatning? Jeg er selvfølgelig ikke meningsfælle av disse mænd, forsaavidt som de stiller sig efter min mening mindre forstaaelsesfuldt likeoverfor forbudet; men jeg respekterer - ja jeg finder det som en selvfølge, at de tar det standpunkt, at naar folket en gang har sagt det, saa skal det efterkommes.

Hr. Halvorsen tror, at han kan trøste sig med, at han og hans regjering ikke gav op folkeavstemningens resultat førend de saa, at det ikke bar frem. Det er ikke sandt, og det skal ikke lykkes at faa vort folk til at tro det. For er det noget, som har ført til den situation, vi staar i nu, saa er det først og fremst høires utilladelige, upatriotiske og letsindige vinken til utlandet om at støtte deres indrepolitiske affærer, vinken til ulandet om, at her har de venner i denne deres kamp; dette utland har sagt selv gjennom sin presse: "Vi maa støtte vore venner i Norge, som nu staar oppe i en stor kamp og venter seier ved valgene for deres interesser, som falder sammen med vore". - Det er først denne illojale agitation i pressen og paa anden maate, som har bevirket dette, og dernæst den over alle grænser illojale optræden, som høire som parti under hr. Halvorsens førerskap under dets sidste landsmøte midt under forhandlingerne utviste. Det skede, mens der gjordes de største bestræbelser fra den nuværende regjeringens side for at opnaa det bedst mulige resultat; tiltrods for den upatriotiske agitation, som

hadde fundet sted, tiltrods for dette finder hr. Halvorsen, den forhenværende ministerchef sig i - det er godt mulig, at han ikke har animert til det, - der siges, at han har latt sig overvalde av sit parti, men det er forsaavidt det samme - det er partiet, som under hans ledelse har sagt, at hele vort parti, det, som for kort tid siden var regjeringsparti, det sætter nu op som program at undergrave og bryte hele grundlaget for forhandlingerne. Tror man, at man under de omstændigheter - jeg vil bare uttrykke det slik - letter forhandlingerne for at opnaa det, som hr. Halvorsen stadig staar her med bevæget røst og forklarer os er hans inderlige, oprigtige, samvittighetsfulde og hæderlige ønske: At faa mandatet godkjent? Faar han nogen til at tro det? Det virker - jeg vil ikke si det er det, men det virker som det skjære hykleri, og saadan vil det virke utover; for hr. Halvorsen kan saa længe han vil, slaa sig for sit bryst og fortælle, hvilken ædel og oprigtig mand han er, han faar ikke folket til at tro, at det er oprigtig politik, det som er drevet av høire i denne sak. Den anke lar vi ikke falde: Det er upatriotisk politik, som er drevet, og som har kulminert under det programøte av høire, som er holdt under hr. Halvorsens førerskap.

Under disse omstændigheter var hr. Halvorsen dristig nok til at forsøke at kaste stænk paa utenriksministeren hr. Ræstad, ved at si, at det var utilbørlig av ham at antyde, at høire ikke ønsket at forhandlingene skal gaa i orden. Nei selvfølelig ønsker ikke høire det skal gaa, de er rasende paa forbudet - de har faat brændevin paa hjernen. Den høieste og største sak, som gjælder for dem nu, det er, at forbudet skal ophæves, at de skal faa frit brændevin. Det blir jo høires parole, den viktigste sak: Frit brændevin. Og saa vil hr. Halvorsen indbilde os, at det skal være utilbørlig at si, at høire ikke ønsker, at denne sak skal gaa i orden! Selvfølgelig ønsker høire det ikke. Det vil glæde sig, det vil gnide sig i sine hænder, hvis det gaar istykker - baade partipolitisk og som forbudsfjender vil høire gnide sig i sine hænder, hvis det gaar istykker. Det faar gaa med denne sak som det vil her i Stortinget; men det kan hr. Halvorsen være forvisset om, at ute i folket er der en noksaa sikker tæft av dette. Man maa ikke tro, at al denne flom av skjældsord, av forherligelser av lovbrud, som breder sig i de store boulevardblade i Kristiania, er uttryk for opfatningen utover landet, eller at det er et barometer for stemningen utover landet. Det har vist sig før, at disse vældige rop av disse aviser er golde rop i ørkenen.

Og hvad er det for en politik de anbefaler? Vi hører her idag, at det lille Portugal, som vel ikke er nogen stormagt i forhold til Norge, og som vel ikke i nogen henseende indtar en stilling slik at det skulde virke knugende, imponerende paa Norge, sætter foten i bakken. Det optræder slik likeoverfor Norge, at det ikke alene holder paa sine krav, men det optræder med hensynsløshet, uvorrenhet - for ikke at bruke sterkere uttryk - mot vort land; men vi skal bøie knæ - vi faar en "ydmygelse" som hr. Müller fra Kristiansund sa. Hvem er det som i tilfælde gir os ydmygelsen? Det er os selv. Tror man, at man kan opnaa noget uten at der bringes ofre? Er der

nogen som har trod det? Men jeg har lyst til - jeg er forsaavidt enig med hr. Bentzen - at be den ærede fører for høre nu at gi os litt besked om hvad høires mand vil. De har sat op folkeavstemning paa sit valgprogram, og de har sat op, at forbudet skal avskaffes - det maa vel da være en selvsagt forutsætning, at de vil ha en ny folkeavstemning først. De kan da ikke i den grad holde folket og vælgerne for nar, at de først setter op et valgprogram med folkeavstemning og saa vil ha væltet den folkeavstemning vi har faat, uten at appellere til dette institut, som de siger sig at være tilhængere av. Har de sagt eller vil de si, at de vil gaa til folkeavstemning? Hvis ikke, hvorfor fremsætter da ikke hr. Halvorsen et forslag, som gir uttryk for hans mening istedenfor at staa og eksperimentere dette op til bruk i valgkampen. Vi skal bøie os for Portugal - det er selvsagt; naar Portugal truer og gjør vanskeligheter, saa skal vi bøie os. Lille Norge er saa vandt til at bøie sig. Vi har en historie, som gjennom aarhundreder har betydd, at vi maa bøie os. Den ængstelse og slaphet, som er i vort folk, appellerer de til - vi skal bøie os. Portugal? Nei. For os er det av saa meget større interesse selvsagt - her som overalt hvor det gjælder utlandet, end for det andet land.

Er dette en værdig national politik? Det forekommer mig, at hvis der virkelig var en levende nationalfølelse i os, saa maatte allesammen - høre og venstre og alle - samle sig og si: Nu har folket gjennom folkeavstemning talt, og det skal respekteres, vi bøier ikke av for et andet lands krav. Men her ikke alene gjør høre ikke det, men der ligger et præg av ynkelighet over det ved at det bøier sig for et land som Portugal. Tænke sig, om vi nogensinde skulde komme til at faa en konflikt med et stort og mægtig land! Vi vilde ikke vove at aapne vor røst selvfølgelig - vi vilde krype med halen mellem benene paa forhaand.

Utenriksministeren pekte paa et moment, som jeg mener man skal tillægge stor betydning, og det er henvisningen til de spørsmaal, som er rettet fra norsk side til Portugal, om de agter at behandle andre lande, som har enten et forbud som vort eller et mere vidtgaaende forbud, paa samme maate. Portugal har øiensynlig kviet sig ved svaret, men svaret har jo hittil gaat ut paa: Det er vor sak. Men hvis det ikke er om at gjøre i en hæsblæsende fart at bøie knæ og si, at vi kommer ingen vei for øieblikket, altsaa maa vi omgjøre folkets beslutning, saa bør vi huske paa, at der holder paa at arbeide sig op en verdensopinion her, som kan faa den betydning, - hele verdenspolitikken herefter vil jo ganske anderledes end før bygge paa opinionen - at den virkelig faar reel indflydelse paa den endelige avgjørelse ogsaa av disse saker. Jeg skal minde om, at fornylig blev der vedtat paa en stor international kongres, hvor amerikanerne blandt andet spillet en fremtrædende rolle med fremragende mænd, men hvor ogsaa de store europeiske lande som Frankrike og England var repræsenteret, enstemmig at uttale en fordømmelse over at nogen lande vilde benytte sin handelspolitikk til at fortrædige et andet land, fordi det fulgte en forbudslinje, fordi det fulgte et etisk princip i disse spørsmaal, som gjorde at der

blev restriksjoner overfor vin- og brændevinsindførselen. Og det blev bestemt at denne resolution skulde overleveres blandt andet den amerikanske regjering. I det hele, disse spøsmaal er av den art at likesom det i og for sig vil være uforsvarlig at man bøier knæ paa forhaand, end uforsvarligere at bøie knæ i hæsblæsende fart i samme øieblik som vanskelighetene melder sig, saa er det dobbelt uforsvarlig og letsindig at gjøre som høire under hr. Halvorsens ledelse, førend det endnu er konstateret at forhandlingerne ikke fører frem, at gi utlandet den parole, at vi vil omgjøre det hele: Dere behøver ikke at frygte, bare hold fast paa deres krav, vi oppgir vort; hvis dere bare holder ut længe nok, kommer vi ved valgene og skaffer en platform for portugisiske og spanske interesser." Det er høires politik. Og hr. Halvorsen kan være forvissat om, at den anke, han kan gjerne kalde det den nationale fane, den blir saamen ikke oppgit ved valgene. Det vilde være en forsyndelse mot fædrelandet at oppgi den og la en saan unational politik faa lov til at bre sig uten at den stemples efter fortjeneste.

Hr. Buen indtok præsidentpladsen.

W. Konow: Jeg er enig i en ting som her er fremholdt, og det er at denne debat ikke egnet sig til at offentliggjøres. Den sidste taler, tror jeg, har git et tydelig bevis for at den slags uttalelser som kan fremkomme her i salen, egner sig ikke til offentliggjørelse. Men det som i virkeligheten er punctum quaestionis her, det som det gjælder, det er de meddelelser utenriksministeren har avgit, det er det han har oplyst om forhandlingernes gang. Vi vet jo at den tidligere regjering hadde ikke den rette kjærlighet til forbudet, - saa var hr. Mowinckels uttalelse. Men denne regjering, den hadde jo den rette kjærlighet. Og saa faar vi høre efter 2 1/2 maanedes forløp, at - ja jeg har oppfattet hr. utenriksministeren saa - at de ikke er kommet et skridt videre med forhandlingerne. Endnu er der ingen utsigt til at det kan gaa i orden. Der er forslag fra den ene eller den anden side, men nogetsomhelst skridt videre end det som vi var dengang den Halvorsenske regjering blev styrtet, det har vi ikke opnaadd - trods det at disse mænd jo skal ha den store kjærlighet til forbudet, navnlig hr. statsministeren og hr. handelsministeren og jeg tænker ogsaa hr. utenriksministeren. Men hvad skulde der i virkeligheten være i veien for at ialfald dette kan meddeles? For mig staar det saa, at i utenriksministerens første meddelelse var der intet som ikke taalte offentlighetens lys. Det som var meddelt fra vor chargé d'affaires i det ene eller det andet land, var en forklaring paa hvad fremmede magters utenriksministre hadde sagt eller hvad der var sagt i møte, men intet som kunde fortrædige dette velsignede forbud og dette velsignede mandat. Hvis de nu synes at der er meddelelser fra vor chargé d'affaires, som kan være betænkelige naar de er rigtig fintfølende, ja, saa stryk det, men offentliggjør det som er det virkelige resultat av hvad utenriksministeren har fremført, at vi ikke har opnaadd nogetsomhelst med hensyn til traktatforhandlingerne! Det maa

da enhver representant her i salen kunne være berettiget til at si, at det er resultatet av 2 1/2 måneders kjærlighet til mandatet under disse forhandlinger, og det maatte kunne offentliggjøres, det væsentlige i utenriksministerens meddelelse. Den ærede utenriksminister sa rigtignok at mandatet skal staa og folkeavstemningen skal staa fast. Ja, hvor længe? Der faar da sættes en grænse. Man kan da vel ikke mene at mandatet skal staa og folkeavstemningen skal staa fast, naar folket i valg har uttalt sig. Det kunde jo være at man da ikke var enig hverken i mandatet eller i det resultat som folkeavstemningen har git, og de forhandlinger som er ført paa det antagne grundlag. Saa den reservation tænker jeg utenriksministeren ogsaa er enig i. Men er det da meningen at der ingen opplysninger skal gis før efter valgene? Er det meningen, at valgene skal holdes i mørket, uten at man vet hvor langt man er kommet med disse forhandlinger som er av en slik avgjørende betydning for viktige interesser i Norge, er det meningen? Er det derfor man intet vil offentliggjøre nu? Nu, hvad mening man end kan ha om forbudet og om mandatet, saa blev det om folkeavstemningen uttalt fra offentlig hold at forutsætningen var at vi fik en virkelig traktat som kunde fremme vore interesser med vinlandene; folkeavstemningen var ikke ubetinget, men det var en folkeavstemning med en reservation. Det stiller denne avstemning og dens evne til forpligtelse i et eget lys. Det er ikke en uttalelse som er grundlovfestet i vort lands konstitution, der er ingen bestemmelse om det der, man har ikke ret til at si at folkeavstemningen skal træ istedetfor et virkelig valg. Derfor kan man heller ikke tale om folkeavstemningen paa den maate som hr. Castberg gjorde. Den har sin begrænsning. Den var en antydning av hvad folket tænkte om den ting, men den var ikke en avgjørelse. Det var en uttalelse som Stortinget fik behandle paa den maate det fandt rimelig og rigtig, men det var ikke en avgjørelse som skulde staa uten hensyn til det resultat de forhandlinger bragte. Nu kommer hr. Castberg med voldsomme angrep paa høires regjering paa grund av den maate hvorpaa forhandlingerne blev ført. Han paaberoper sig dette som har været sagt i den ikke meget høitliggende diskussion, at det møte som blev holdt paa Høsbjør, hvor høire fattet sit program, at det er skyld i at man ikke er kommet videre. Høire hadde jo det samme program ved sidste valg som det gjentok nu til dette valg. Da maatte ogsaa hr. Castberg mene at høire paa forhaand ikke kunde føre forhandlinger, men ingen skal kunne anføre et eneste træk under disse forhandlinger som blev ført av høire og dets utenriksminister, hvori de ikke søker at hævde saa godt de kunde, det mandat som var git av dette storting. Men likesaa sikkert som mandatet var git av dette storting, likesaa sikkert kan dette storting naar forhandlingerne ikke fører frem - det var jo forutsætningen for folkeavstemningen at disse forhandlinger paa grundlag av mandatet skulde føre frem - likesaa sikkert kan dette storting forandre det, og likesaa sikkert kan ogsaa folket i valg forandre det hele, det hele billede av disse forhandlinger. Men den voldsomme beskyldning som er rettet fra hr. Castbergs side og alt sammen faar da faa sin belysning ved det om denne

regjering kan føre forhandlingerne til en lykkelig ende for vort land, og det kan den ikke efter hvad vi har set, og da synes jeg enhver i denne sal maa kunne kræve, at resultatet saaledes som det nu er, skal forelægges, før folket i valg avgjør Norges skjæbne med hensyn til det spørsmål. Det synes jeg enhver skikkelig mand, enhver repræsentant av hvilket parti han end er, ogsaa hr. Castberg, maa kræve at der skal gis reelle oplysninger om forhandlingerne har ført frem, eller om det staar i stampe fremdeles, og helst saa snart som mulig for at man ikke skal begynde valgarbeidet under falske forudsætninger. Der maatte kunne redigeres et resyme av hvad utenriksministeren har sagt, hvorved man faar fastslaaet hvad der er skedd hittil. For imorgen skal vi jo ta en vigtig beslutning som kan ha indflydelse paa vor stilling i fremtiden og som kanske kan forskjørtse hele utfaldet av vore forhandlinger med Spanien og Portugal, naar man vil ta hensyn til vore næringsveier.

Præsidenten: De følgende talere har indtil 10 minutter.

Stousland: De meddelelser som den ærede utenriksminister nu har git Norges storting, har jeg paahørt med stor opmerksomhet, og jeg tør legge til, med den bedste vilje til at se og til at forstaa baade vanskelighetene som er tilstede, og det oprigtige ønske om at overvinde disse som jeg tror baade utenriksministeren og regjeringen har. Jeg maa bekjende at den ærede utenriksministers meddelelse virket i høi grad nedslaaende paa mig, ti det fremgaar av uttalelserne at regjeringen ikke alene intet har kunnet opnaa for sakens heldige løsning, men at stillingen i virkeligheten nok er den at saken staar slettere for Norge end nogensinde under forhandlingerne har været tilfælde, og jeg er uten evne til at forstaa hvorfor dette negative resultat skal holdes skjult for det norske folk, som staar like foran et valg. Men disse forhold maa legges frem i hele sit omfang saaledes at enhver i landet faar vite, hvilke interesser der her staar paa spild, og hvorledes utsikterne er for overhodet at faa traktater paa grundlag av totalforbud i Norge.

Og jeg betrakter disse forhold saa alvorlig, at jeg maa henstille til en eller anden av de herrer politiske partiførere gjennom en interpellasjon eller paa anden vis, for aapne døre at fremtvinge fuld og hel klarhet over disse forhold, saaledes at folket under eget ansvar kan vælge den traktatpolitikk, det selv ønsker.

Den ærede utenriksminister fandt grund til meget energisk at fremholde, at man forlanger denne offentliggjørelse "fordi man ønsker at vanskelighetene ikke skal kunne løses". Og fordi man ville, at "vi skal iknæ". Jeg er blandt dem, som mener, at de heromhandlede spørsmål maa bringes til fuld og hel klarhet før valgene, og før dette storting opløses. Men den ærede utenriksminister har ingen anledning til deri at se et ønske hos mig om at vanskelighetene ikke blir løst.

Jeg avviser for mit vedkommende den beskyldning for illoyalitet, som utenriksministerens uttalelse indeholder, og utenriksministeren bør ikke gaa ut fra, at man er mindre god

borger, hvis man har en fra regjeringen avvikende mening i disse praktiske spørsmål, eller om man føler sig usikker paa forhandlingernes heldige resultat under de hos os nu raadende politiske forhold.

Jeg ønsker ogsaa at gjøre den ærede utenriksminister opmerksom paa, at jeg for mit vedkommende ikke har noensomhelst tilbøyelighet til det, han kalder knæfald - det ligger ikke for mig. Ganske vist representerer jeg kun mig selv, hører ikke til noget parti, mottar heller ikke ordre fra noget parti, men min stilling er nok god nok for mig, og naar jeg kommer hjem, skal jeg gjøre rede overfor mine vælgere for min stemmegivning og mine uttalelser, likesom jeg formoder, at en flerhet av mine ærede kolleger ogsaa vil gjøre - men noget knæfald det tiltaler ikke mig, og jeg vil nok neppe kunne imøtekomme kravet paa det, enten dette nu vil fordres av de andre parter i forhandlingerne, eller det forlanges i partipolitisk interesse herhjemme. Og det forekommer mig, at stillingen nu er den, at vort land neppe faar de handelstraktater som vel alle er enige om, at vi ikke kan undvære, vi maa ha dem for vort næringslivs skyld - vi faar dem ikke, ser det ut til, uten at vi maa forhandle, uten at vi enten maa forhandle paa et friere grundlag end hittil eller at oppleve en national ydmygelse, som kan bli større, end selv et litet folk er tjent med.

Den ærede representant hr. Gunnar Knudsen uttalte sig overraskende imøtekommende overfor eventuelle krav paa den saakaldte kontingentering. Jeg vet ikke, om den ærede representants mening her ogsaa godkjendes av forbudets opriktige venner, men det forekommer mig, at de importmengder han nævnte maa gjøre et totalforbud illusorisk, hvis det da ikke blir sin egen karikatur.

Repräsentanten, hr. Bentzens brøndevinssnak kan kanskje gjøre indtrykk andre steder, men i Stortinget er det fuldstændig overflødig og - etter mit skjøn - upassende. Av aviserne har man seet meddelt, at en av traktatdelegasjonens medlemmer har nedlagt sit mandat som saadan, og at den samlede delegasjon har bragt i forslag, at delegasjonen bør opløses. Dersom disse avismeddelelser er riktige, har jeg ikke nogen opfordring til at komme nærmere ind paa dette forhold, og jeg skal derfor indskrænke mig til den bemerkning, at der er flere, som fæster sig ved, at Norges fordelagtigste handelstraktater i sin tid er istandbragt ved forhandlinger mellem utenriksdepartementerne i de kontraherende lande, mens delegasjonssystemet viser sig at være likesaa resultatløst, som det er forbausende kostbart.

Odelstingspræsidenten, hr. Castberg indkasserte ogsaa ved denne anledning det lille gran av national æresfølelse, som findes i vort land. Det er jo ikke netop første gang, den ærede representant tar brorparten, naar det gjælder om at avgjøre, hvem der forstaar sakerne og hvem der vil søke at løse dem til det bedste for de fleste, men i dette tilfælde burde den ærede representant ikke være fuldt saa stuttænk. Der er andet, som kan krænke ens nationale ære end at ha sine tvil om totalforbudets gavnlighet i det lange løp. Der er dem, som mener, at det er hverken for en mand eller for et folk

nogen særlig honnør ved at gaa fra sine skrevne forpligtelser, og den ærede repræsentants egen meningsfælle i ministeriet Knudsen har sagt den 9. april her i salen .... hvis tiden er omme, ber jeg mig tegnet paany.

Statsraad Mowinckel: Jeg bad om ordet, fordi repræsentanten hr. Halvorsen i begyndelsen av sit foredrag i formiddag nævnte den russiske handelsoverenskomst og spurte, om det ikke var meningen at forelægge den for Stortinget. Jo, det er regjeringens mening, i første statsraad vil saken bli behandlet, og den avtale, som er truffet, vil da bli forelagt Stortinget til behandling.

Hvad nu det spørsmål, som her idag er blit diskutert, angaar, vilde jeg ønske, at en hel del av den debat, som har været ført, kunde ha været ført for aapne døre, men dette almindelige krav paa, at noteutvekslingen med de lande, som vi forhandler med, skal ofentliggjøres, det kan jeg ikke slutte mig til. Jeg tror, det vilde være en litet rimelig praksis, om forhandlinger, som endnu befandt sig paa noteutvekslingernes stadium, blev offentliggjort, og saavidt jeg vet, er det et krav, som aldrig blev stillet like overfor den forrige regjering. Saa længe den forrige regjering drev sine forhandlinger med Spanien, saa blev de ført dels gjennom delegationen, dels gjennom noteutveksling, intimt, og der blev git Stortinget meddelelse, men jeg vet ikke, at der fra noget hold blev stillet krav om, at denne noteutveksling, mens forhandlingerne paagik, skulde lægges frem for offentligheten; det vilde ogsaa været et noksaa eiendommelig krav. Men naar kravet nu fremkommer fra det andet hold, er det kanskje ikke saa eiendommelig, som det ser ut til, for det er et led i de utprægede bestrebelser, som er tilstede fra det hold: at vanskeliggjøre forhandlingerne fra norsk side.

Det bebreides den nuværende regjering meget sterkt, at den paa to og en halv maaned ikke er naadd stort længer, end den Halvorsen'ske regjering var naadd paa ett aar. Ja, det er naturligvis meget beklagelig, men mon ikke endel av skylden derfor ligger i den maate hvorpaa regjeringens stilling fra første stund av i disse spørsmål har været undergravet fra landsmænds side. Og det undergravningsarbeide har sandelig den forrige regjeringens medlemmer ikke skammet sig for at delta i. Det siges at utenriksminister Ræstad overvurderte stillingen, da den nuværende regjering traadte til. Ja, jeg vil ikke benægte det. Noen hver av os overvurderte kanskje stillingen, men det var fremfor alt noget vi overvurderte, og det var den loyalitet overfor landets regjering, hvor det gjaldt internationale forhandlinger, hvormed vi regnet som en selvfølge. Og fremfor alt regnet vi med den loyalitet som en selvfølge fra den regjeringens side som netop var gaat av, og som stod offentlig gjennom sine talsmænd og slog sig for sit bryst og sa, at de til det yderste hadde villet være loyal overfor folkeavstemningen og det av Stortinget givne mandat, og at de beklaget saa sterkt de kunde at de ikke naadde frem. Naar vi sa, at vi nok kunde forstaa at de ikke naadde frem, saa usikker som deres stilling særlig paa slutten var blit i forhold til mandatet, under henblik paa den indre uenighet som

fannt sted i delegationen, og til det program, som det parti som regjeringen tilhørte netop hadde stillet op, saa kunde man ha ventet, hvis de virkelig mente at det var overensstemmende med deres inderste ønske, at Norge nu naadde frem paa folkeavstemningens grund, at de hadde ladt den nye regjering faa en viss ro, at den nye regjering var blit behandlet med en viss anstændighetsfølelse, hvor det gjaldt landets forhandlinger paa grundlag av folkeavstemningen, - men det er langt fra tilfældet. Her behøves jo ingen citater; hvemsomhelst kan jo hver eneste morgen læse hovedstadens aviser, som er dette partis talerør, og man vil kunne si sig selv og man vil maatte indrømme, at intet land som forhandler med en regjering, hvor et stort partis presse fører et slikt sprog, vil ha let for at være imøtekommende naar dette store partis presse i den grad understøtter det fremmede lands krav. For det er jo forholdet. Og jo mere jeg har set av dette, jo mere jeg har fulgt tonen, jo mere jeg har faat forstaaelsen av at høire vil gaa til aarets valg under de hete vines tegn, jo sikrere er jeg blit paa at vi ingen traktater faar med Spanien og Portugal før valgene. Men jo sikrere er jeg likesaa blit paa at hovedskylden for at vi ikke er naad frem, den skal ikke lægges paa regjeringen, men den skal lægges paa det parti som saa at si daglig undergraver regjeringens stilling i disse forhandlinger. I det øieblik man faar et telegram om, at nu truer Portugal med toldkrig, saa møter man ikke en enstemmig tilbakevisning av dette lille lands trusel; nei, man understreker det, ja man utvider og overdriver virkningen av en saadan eventuel toldkrig. Se f.ex. dette med skibsfarten. Portugal truer med en 5-dobling av skibsavgifterne. Nu vet vi jo - det siger jo selv det sidste telegram - at paa dette omraade har det i hvert fald endnu ikke vist sig, at truselen er øieblikkelig alvorlig ment. Hvorledes mottages da det i Norge? Jo, vi faar store erklæringer om at det er omtrent skibsfartens ruin dette, en toldkrig med Portugal. Det er naturligvis noget tøv, det vet alle som kjender noget til skibsfarten, det er noget tøv at en toldkrig med Portugal paa skibsfartens omraade skal være skibsfartens ruin. Men for iskkerhets skyld, for at gjøre det endnu værre, utvider de dette argument om toldkrig paa skibsfartens omraade til ogsaa at gjælde Spanien, idet de gaar ut fra at naar Portugal har 5-doblet sine skibsavgifter, hvorfor skal ikke da Spanien ogsaa utvide sin krig til ogsaa at gjælde skibsavgifterne? Kan nogen regjering paa den maate føre forhandlinger som kan lede til et gunstig resultat. Og disse folk staar frem, som hr. Halvorsen, med store miner og høitidelige lader og siger: se paa mig, jeg tænker virkelig bare paa mit lands vel. Ja, det er mulig, hvis hr. Halvorsen mener at hans lands vel bestaar i at disse traktater skal strande, da er det mulig, men det staar jo i sterk motstrid med det som hr. Halvorsen selv har hævdet, at han vil saa gjerne som nogen, at traktaterne skal kunne gjennomføres paa folkeavstemningens og mandatets grund. Og er stillingen saa slem? Er den saa slem at vi absolut for enhver pris maa si, at nu har vi ført denne kamp, nu har vi ført disse underhandlinger tilende, og nu maa vi gi os? Ja, det er en hel del valgfeber, og jeg vet det er en hel del

valgkandidater som nu frygter for nominationen, og som derfor gjerne vil at traktatforhandlingene var ført tilende, og det vil vi vel alle. Min mening er den at vi ikke behøver at være saa nervøse som enkelte synes at være overfor disse forhandlinger, i virkeligheten er vi jo i den gunstige situation at vor viktigste interesse, klipfiskhandelen med vinlandene, den kan vi jo se paa med forholdsvis ro. Klipfiskpriserne har været og er saa høie, at klipfisken nogenlunde let er gaat fra første haand over til exportørernes. Bare det er en meget tilfredsstillende ting, som styrker vor position og gir os tid til at se disse ting med lidt ro og lidt værdighet i øinene. Dertil kommer at vi kan konkurrere; selv med den spanske straffetold kan vi konkurrere. Det vet kjøbmændene langs kysten, og derfor kjøper de op fisk til 22-23 kroner vægten. Saken er at vor valutas lave stilling i virkeligheten representerer en toldbeskyttelse overfor vore værste konkurrenter, Kanada og Danmark, av over 30 procent. Vi har netop fra departementet hat folk ute som har reist kysten langs og besøkt Kristiansund, Aalesund og Bergen, og de er kommet tilbake med - i hvert fald for os, som har lyst til at føre disse forhandlinger paa en for Norge værdig maate - meget glædelige efterretninger. Folk ser ikke saa mørkt paa dette slik som stillingen er. Dertil kommer at klipfiskkvantumet er litet, saa vi har tid til at vente. Under disse omstændigheter kommer et saadant telegram som det fra Portugal idag, og saa skulde man tro naar situationen er slik, at der fra denne forsamling, efterat man har hørt det telegram, skulde reise sig en enstemmig harmens protest, at man vilde si at herpaa kan kun svares paa en maate, nemlig at nu forhandler vi ikke længere med Portugal, nu slutter vi av med Portugal. Men nei, det var ikke den tone som var det første resultat av det telegram, nei det var: tænk saa galt er det med Portugal, folk maa faa vite at saa galt staar det med Portugal, da maa vi forandre baade mandatet og folkeavstemningen.

Jeg beklager at jeg maa slutte, men jeg har dog i alt væsentlig faat git uttrykk for de tanker som jeg har om den nuværende situation. De er ikke lystelige forsaavidt som jeg tror høire har sørget for i den maaned eller to som er gaat, siden den nuværende regjering kom til magten, at stelle det slik at vi neppe faar nogen traktater før valgene; skylden herfor skal ikke lægges paa den nuværende regjering eller paa venstre men paa høire og paa dets presse.

Larsen: Det var ganske interessant at høre den sidste ærede taler og hans lyse syn paa omsætningsforholdene for vor klipfisk til Spanien og Portugal. Det er bare det som mangler den sidste ærede taler at han vistnok ikke er opmerksom paa at Portugal har været aapent til idag; han har hørt idag av hr. Oluf Müller at der ligger en baat i Kristiansund som nu skal laste, men i dag har exportøren i Kristiansund faat besked om, at nei tak, nu skal vi ikke ha den fisk. Jeg antar det ogsaa kunde være bra for den ærede handelsminister, om han fremdeles sendte folk opover langs kysten for at faa vite hvorledes situationen er efter det telegram som nu er kommet. Det har

været litet fisk, det har den ærede handelsminister ret i, det har været svært litet fisk, og det har været daarlig veir og daarlig tørk, og vi har over halvparten av kvantumet tilbake endnu, det er 15-17 millioner kg. og kanskje mere. Det væsentlige som er gaat ut av landet er gammel fisk som var tørket ifjor og endel av den nye fisk. Men tiden kommer nok. Statsraad Mowinckel kan være ganske overbevist om at han vil faa andre syner noget senere.

Hr. Castberg kom med sine sedvanlige utfald mot høire: Høire er det unationale parti som det var i gamle dage, høires utilladelige og upatriotiske politik er til støtte for utlandet! Ja, jeg maa si det nærmer sig næsten frækhed, naar hr. Castberg selv kan staa og snakke saaledes som han gjør i denne situation, han som selv har været utsending fra dette land, han som betragter sig flinkere, bedre og dygtigere til alt mulig end alle andre. Jeg har ialfald ikke for min del hørt nogen mand rose sig selv og sin egen dygtighet som hr. Castberg gjør. Denne dygtige mand blev utsendt ogsaa til Portugal for at underhandle, og kjæk var han, da han kom hjem; det skal siges: Han var kjæk. Da var der ingenting i veien. Kong Castberg - han hadde set paa situationen i Portugal, og omsætningen av vin til Norge spillet ingen rolle for Portugal. Saaledes lød de kjække meddelelser han kom med, dengang han kom hjem. Han skyndte sig rigtignok med at komme nogen dage før den øvrige delegation, forat han alene kunde staa her i Stortinget og pludre med det tøv han kom med. Nu er situationen en ganske anden. Nu tænker jeg nok at ogsaa hr. Castberg vil indrømme, at de meddelelser, som han gav i Stortinget dengang, var uholdbare. Jeg tror det kan karakteriseres saaledes: Det var ikke fuldt i overensstemmelse med hvad man kalder sandhet. Hr. Castberg sa, at høire vistnok har faat brøndevin paa hjernen. Ja, jeg vet ikke, enten er dem som stadig snakker om dette brøndevin eller det er dem som ikke snakker om brøndevin, som har det paa hjernen. Jeg tror helst det er dem som stadig snakker om denne brøndevinsflom, og som snakker om at høire gjerne vil ha brøndevin, som har det værst paa hjernen. Men det var godt, om dette brøndevin endelig kunde komme ut av kroppen, men brøndevin pleier som regel at sitte ganske længe.

Hr. Gunnar Knudsen fremholdt det syn som han har hat tidligere, og jeg har sagt det tidligere ogsaa fra denne plass, at jeg respekterer det syn. Hr. Gunnar Knudsen er ialfald klar over den ting, at traktater bør og maa vi ha. Hr. Gunnar Knudsen vil heller ofre litt for at kunne faa dem. Og jeg har sagt det tidligere: Kan man ikke komme til nogen enighet paa anden maate, saa maa man heller gaa den vei som hr. Gunnar Knudsen antyder, at ta den kontingent som man blir tilbudt, og saa faar det bli Stortingets sak senere at bestemme hvad man skal bruke kontingenten til - brøndevin eller vin som man importerer hertillands. Jeg sætter saa megen pris paa at faa istand traktater, at jeg mener det er det viktigste av alt. Vi har ikke røint saa meget av det endnu.

Naar hr. Mowinckel snakker om, at kystbefolkningen er saa vel fornøiet, og at vi kan konkurrere med de øvrige klipfiskexporterende lande selv i Spanien, hvor straffetolden

er saa høi, er bare dertil at bemerke, at lande som f.eks. Island og England, har inkassert iaar ca. 8 kr. mere pr. 20 kg. for sin klipfisk end vi har gjort. Prisen har vistnok holdt sig i fra 18 - 22 kroner. Men efter den meddelelse som nu er kommet fra Portugal gad jeg se, hvorledes situationen nu blir i fiskeridistrikterne. Jeg tror at alle de resolutioner som helt fra Vardø og saa langt som fiskeridistrikterne gaar er sendt til den norske regjering, er et tilstrækkelig uttrykk for, hvorledes folk der anskuer situationen. De kjender til, hvorledes fiskerierne er, de kjender til hvorledes fisken blir betalt, og de har det paa følelsen, hvilken situation dette land kommer op i. Man kan være ganske tryg for, at den tid vil komme, da baade hr. Castberg og hr. Mowinckel og andre vil se ganske anderledes klart end idag. Kortsynthet burde ikke være disse herrers fremtrædende træk.

Hambro: Jeg kan levende forstaa, at den ærede handelsminister beklaget, at dette møte ikke var holdt for aapne døre. Det indlæg, som han for kort tid siden leverte fra denne talerstol, var av de typiske indlæg, som ikke egentlig er basert for lukkede dørers saglige drøftelse, men er basert paa den størst mulige publicitet. Den ærede handelsminister stod paa denne talerstol og sa, at man angrep den nuværende regjering, fordi den ikke paa 2 1/2 maaned var naadd længere end den gamle paa et aar. Den ærede handelsminister oversaa ganske den ting, at for det første maatte man vel gaa ut fra, at i det øieblik den nuværende regjering overtok de forhandlinger, som hadde været ført i et aar, skulde disse forhandlinger, efter alt det som var passert, være sin fuldendelse betydelig nærmere, end de hadde været paa noget tidligere tidspunkt. Og han oversaa videre ganske den ting, at hvis man klandrer regjeringen, fordi den ikke paa 2 1/2 maaned har naadd noget resultat, da er det fordi den ærede utenriksminister ved sin tiltrædelse her forkyndte, at han var den mand, som skulde naa et resultat, han var den mand som skulde føre forhandlingerne frem, hvad enten delegationen og minister Wedel og de andre mente, at de kunde føres frem eller ikke. Hvis den ærede regjering, og hvis det parti, som dengang ikke kjendte den ærede utenriksminister, og ikke vidste, hvor stor vekt den skulde lægge paa hans ord, fordi han var en ny mand i norsk politik, hvis den anker over, at nogen angriper den, faar den rette denne anke mot den ærede utenriksminister, ti det er ham som har fremkaldt angrepene; og det er den ærede utenriksminister, som ved den holdning han indtok fra den første dag han mødte her og ved den maate, hvorpaa han tillot sig at omtale andre partier og andre partiers førere, - har sænket debatten i disse saker et par trin under, hvad man tidligere har været vant til i Stortinget. Den ærede handelsminister forsøkte idag at gjøre ham følge, og jeg har ingen tvil om, at den ærede handelsminister vil bli nødt til at gaa videre frem paa den vei han betraadte idag, hvis han skal ha nogetsomhelst haab om at faa de norske vælgere til for alvor at tro, at om der ikke er naad noget resultat i traktatforhandlingerne, da skyldes det det høireparti, som blev fjernet fra regjeringen for endel maaneder siden. Det er

en saa letvindt politisk forklaring, at jeg tror end ikke det vil lykkes den ærede handelsminister at faa sine præsumptive vælgere i Bergen til at godta den som fyldestgjørende. Den ærede handelsminister talte om idag, og han har talt tidligere om det lykkelige fund han gjorde for at forsone sig med skolekommissionen og hr. Nalum, han talte om at høre paa sit program hadde sat op en post, der stod i strid med folkeavstemningen. Ja, høre gjentok paa sit program en post, som hadde staat der tidligere. Og jeg gad se det politiske parti som overhodet har en mening med sine programmer, som fraviker en viktig prinsipiell post fordi om de i den enkelte stortingsperiode ikke har kunnet naa frem med denne post. Det har intet med loyalitet eller mangel paa loyalitet mot folkeavstemningen at gjøre. Det er en latterlighet at forlange av et stort politisk parti, at det skulde ændre sit program fordi om en enkelt avgjørelse i en enkelt stortingsperiode har gaat dette program imot.

Den ærede handelsminister brukte overordentlig sterke ord om pressen og om høirepartiet. Han talte med en patos som fjernet sig langt fra de kjendsgjæringer der lar sig konstatere, om de ubenævnte personer, som haaper og arbeider paa at vi ikke skal faa nogen avtale med Spanien og Portugal. Hvem er disse personer? Hvor er disse personer? La oss faa dem navngit av hr. Mowinckel! Og la ethvert medlem av en regjering og la ethvert medlem av denne forsamling avholde sig fra at slånge ut insinuationer mot ubenævnte personer i det haap at noget av det skal fæste sig ved de folk, der staar paa den anden side. -

Vi saa for en tid siden at fiskerbefolkningen i store distrikter klaget meget sterkt dengang det gjaldt at faa en avtale istand med Rusland. Jeg har ikke været opmerksom paa at den ærede handelsminister fandt sig beføiet til likeoverfor de klager vi hørte nordfra dengang, at komme med en alvorlig refselse til disse folk fordi de talte sine egne interessers sak. Det er vel en almindelig gjennemgaaende regel i alle land, at de ständer eller de grupper av næringsdrivende, hvis økonomiske livsinteresser trædes for nær ved partipolitik, gir lyd fra sig. Og det vilde være mere end menneskelig om de ikke gjorde det. Og den ærede handelsminister vet like godt som enhver anden, og han har tidligere hævdet det i denne sal, at f.eks. eksportørerne av sydfrugter i Spanien akkurat paa samme maate i den spanske presse og i det offentlige ordskifte i Spanien har søkt at gjøre sine interesser gjældende, og har søkt at øve paatryk paa sin regjering for at faa den til at slutte traktater. Hans hele indlæg var av den art valgforedrag, hvis værdi alene lar sig beregne følelsesmæssig under hensyntagen til det publikum, som hører dem. Og jeg føler mig ganske forvissat om, at naar den ærede handelsminister læser gjennom stenogrammet av hvad han har sagt, vil han ikke føle sig opbygget over det.

Den ærede representant hr. Gunnar Knudsen talte, og han har tidligere talt om den inkonsekvens at det parti som har folkeavstemning paa sit program ikke føler sig sterkere bundet av den folkeavstemning vi har hat her. Jeg vil dertil svare, at er der noget som godtgjør at det er nødvendig at faa

folkeavstemningen fældt ind i vort konstitutionelle system under garanti, da er det den maate hvorpaa man har søkt at utnytte folkeavstemningen i forbudssaken. Og jeg vil spørge den ærede repræsentant som fører denne tale, om han overhodet kjender til de regler for folkeavstemning som praktiseres i Schweitz, i Oregon hvor systemet har sit utspring i Amerika - eller i andre stater hvor det er indført? Kan den ærede repræsentant nævne noget eksempel fra disse lande paa at man godtar en folkeavstemning av denne art, hvor ikke mer end halvparten av de stemmeberettigede borgere har git sin stemme paa den ene side? Ethvert studium av det spørsmål vil vise, at folkeavstemningen her søkes utnyttet paa en maate som staar i strid med al praksis, og som ogsaa staar i strid med gjældende norsk lovgivning forøvrig og de principper, hvorpaa denne lovgivning er bygget. Jeg har nævnt det tidligere og jeg nævner det igjen, at i vor samlagsavstemningslov nu forlanges det for at overhodet bestaaende forhold skal kunne ændres, at over 50 pct. av de stemmeberettigede, deriblandt ogsaa de suspenderede, har avgit sin stemme paa den ene side. Ved folkeavstemningen her var der 40,2 pct. som stemte, og efter samlagsreglerne hos os manglet der betydelig over 100 000 stemmer paa at folkeavstemningen gav et utslag, som gjorde at man overhodet skulde ta konstitutionelt hensyn til det. Og netop denne kjendsgjerning og netop den maate, hvorpaa man har søkt at utnytte den, viser bedre end noget andet, at skal folkeavstemning overhodet kunne praktiseres hos os, maa det ikke være som en tilfældighet og som et utslag av en ganske ansvarsløs stemning blandt andet fordi at de stemmeberettigede visste at statsmagterne stod ganske frit, men det maa være under helt betryggende former og slik at enhver stemmeberettiget som deltar i en folkeavstemning, vet at der følger ansvar med det, og at det ikke er en nationalforsamling eller en regjering som skal tillægge folkeavstemningen den vekt, som han eller de personlig finder at burde tillægge den.

Jeg hørte med nogen interesse den ærede handelsminister forkynde, at det eneste værdige svar paa den portugisiske note, det var at Norge erklærte at det ikke lenger vilde føre forhandlingerne. Jeg tillater mig at spørge: Er det regjeringens standpunkt? Og kan vi vente at regjeringen i første statsraad vil utfærdige meddelelse om at de betrakter forhandlingerne med Portugal som avbrutt og at de betrakter den norske ære som krænket ved det svar man har faat fra Portugals side? Jeg har indtryk av at den nuværende regjering ikke egentlig representerer nogen samlet opinion i forbudssaken; men det vil være interessant at høre, om det her alene er et flyveindfald fra handelsministeren som er git tilbedste, eller om det er den samlede regjerings standpunkt.

Præsidenten: De følgende talere har indtil 5 minutter.

F.L. Konow: Der blev av den ærede statsminister sagt at jeg ikke hadde hat noget med forhandlingerne at gjøre i den senere tid. Og det er i og for sig ganske riktig, al den stund forhandlingene nu føres av utenriksministeren direkte med Spanien og Portugal. Der har været gjort et meget stort nummer

av at indre norsk politik skulde ha indflytelse paa forholdene i Spanien og Portugal, og likesaa den omstændighet at der i de forskjellige politiske partier her i landet har været en forskjellig opfatning av forholdene saavel med hensyn til vore traktater som med hensyn til forbudssaken. Den historiske sandhet er jo det, at det var Norge som begyndte toldkrigen. Norge indførte først et midlertidig forbud for hetvin. Det var fra norsk side, at handelstraktaten først med Portugal og senerehen med Spanien blev opsagt. Og det var derefter fra norsk side at man forsøkte at faa en traktat istand. Fra spansk side blev der først senerehen tat repressalier. De repressalier som blev tat fra portugisisk side var, efter hvad der er oplyst idag av utenriksministeren og efter hvad vor chargé d'affaires i Lissabon har meddelt, ogsaa i væsentlig grad fremkommet efter paatryk av næringsorganisationerne i Portugal. Det er næringsorganisationerne som har trykket regjeringen til at foreta de skridt som de mente var rigtige. Og i en av de meddelelser som blev oplæst idag, forekommer jo ogsaa en tirade om at man mente at Norge hadde holdt Portugal for nar. Det viser at der ligger en viss grad av bitterhet ogsaa fra Portugals side mot Norge. Med hvilken berettigelse skal jeg ikke uttale mig om, men det viser, at stemningen ihvertfald fra Portugals side er bitter, idet de mener at de er krænket, likesom man hos os mener at vi er blit krænket af Portugal.

Den ærede handelsminister mente at det var ikke saa farlig med hensyn til fiskepriserne og fisket, idet det nok lot sig gjøre at bli av med den fisk vi nu har. Ja, det er rigtig, at der er gaat endel fisk, og priserne er stigende, en omstændighet som væsentlig maa tilskrives adgangen til at skibe til Portugal likesom ogsaa den omstændighet at den fremmede valuta har været stigende hos os. Men det er dog en kjendsgjærning at under fisket overskygget traktatforhandlingene hele opkjøpervæsenet langs vor kyst. Og den mistillid som da av opkjøperne nåredes med hensyn til hvad man kunde erholde tilbake for de færdige produkter bidrog til at fiskepriserne blev meget for lavt sat under selve fisket. Og der er ingen tvil om at de norske fiskere paa grund av de paagaende forhandlinger har tapt et beløp som vel maa sættes til mellem 5 og 10 millioner kroner. Det har de mislykkede traktatforhandlinger kostet de norske fiskere hittil.

Saa var det med hensyn til skibsfarten. Ja, i tider hvor der er nok av fragter at faa paa markedet, saa er det naturligvis ingen sak at kunne disponere sine skibe hit og dit. Men man maa erindre at ivaar var 1/3 av den norske handelsflaate oplagt; saa vanskelig var det at faa fragter. Og da mener jeg man skal være meget varsom med at avskjære sig adgangen til at kunne faa sendt sine skibe derhen man vil. Og ganske særlig vil de forhøiede portugisiske avgifter ramme enkelte linjer. Vi har Thoresens linje for eksempel mellem Madeira og London, et foretagende som er oparbeidet gjennom en række av aar, den vil ikke længere være konkurransedygtig. Ei heller mener jeg den direkte linje mellem Norge og Middelhavslandene vil kunne eksistere længere. Der har denne linje allerede nu en meget betydelig konkurransen i farten over

Hamburg, hvor der noteres billigere fragter end der gjøres med norske skibe direkte. Men skal vi dertil til middelhavslandene faa større avgifter end andre lande har, saa er der ingen tvil om, at da blir vi snart færdige med den norske skibsfart paa de farvand.

Gunnar Knudsen: Jeg vil atter bringe paa bane spørsmålet om kontingenten. Hr. Halvorsen uttalte sig noget svævende med hensyn til kontingentspørsmålet. Jeg forstod ham nærmest saa at han ikke kunde være med paa at stemme for det av Spanien forlangte kvantum 500 000 kilo. Men paa den anden side erklærte han at jeg hadde ikke referert høires forslag om et nyt mandat for forhandlingerne rigtig, idet det var ikke høires mening at foreslaa et frit grundlag, men et friere grundlag. Jeg vet ikke, hvorledes dette skal tydes. Hvis det skal tydes derhen at det har været høires mening at æske Stortingets samtykke til at staa friere med hensyn til mandatet og derved bane sig adgang til - hvad altsaa efter hr. Halvorsens uttalelser den forrige regjering ikke hadde - at gaa til en høiere kontingent, saa falder hans meninger sammen med mine, og da tror jeg ikke det kan være vanskelig at finde samarbeide. Hr. Castberg var derimot av en anden mening. Han vil ikke være med paa at forhøie kontingenten. Nuvel, det forekommer mig at være en ganske eiendommelig situation. Hr. Castberg og hans meningsfæller vil ikke være med paa nogen forhøielse av kontingenten, de vil ikke være med paa at forandre mandatet. Da maa man egentlig spørre: hvad er det da de vil? Hvis vi nu ikke kan faa nogen traktat istand, medmindre man enten kaster forbudet overbord eller gaar med paa en høiere kontingent, hvad vil saa hr. Castberg og hans meningsfæller? Vil de stemme mot begge dele? Skal vi ingen traktat ha? Jeg tror jeg maa faa lov til at stille det spørsmaal. De fleste mennesker her i salen tror jeg er interessert i at faa en traktat. Paa den anden side har vi jo høire, som vil ha mandatet frit, det vil med andre ord si, som jeg hittil har oppfattet det, at de vil gi vinlandene fri innførsel av de saakaldte hede vine. De, som er av samme mening som jeg, vil ikke gaa saa langt. Vi vil gaa med paa en høiere kontingent, men vi vil ikke forplikte os til at bruke den kontingent innen landet. Vi vil opretholde forbudet for hede vine paa samme maate som for brændevin. Situationen forekommer mig endnu uklar. Jeg kan ikke godt tænke mig, at situationen skulde bli den, at en avholdsgruppe, som hr. Castberg repræsenterer, vil slaa sig sammen med høire og ødelægge mandatet og ødelægge forhandlingerne. Det hørtes næsten saa ut, og det kan jo fortone sig paa en saadan maate. Jeg la merke til hr. Oscar Larsens uttalelser. Han mente, at man fik ta en traktat, som aapnet adgang til vareutveksling, selv om man gik til en høiere kontingent. Hans mening falder altsaa helt ut sammen med min. Og jeg tror det vil være svært ønskelig at faa det nogenlunde klargjort, hvorledes høires fører staar i det spørsmaal. Er han enig med hr. Castberg eller er han enig med hr. Oscar Larsen? Det tror jeg vil være av stor interesse at faa bragt paa det rene.

Med hensyn til Portugal og den siste etterretning som er kommet derfra vil jeg uttale det, at jeg gaar ut fra, at regjeringen maa ta under overveielse tilsvarende mottræk. Vi maa vel kunne gaa ut fra, at dersom Portugal, som det ser ut til, fra imorgen gjennomfører sine forhøiede toldsatser, som er prohibitive, saa maa vi fra vor side ogsaa gjennomføre toldsatser, som er prohibitive, for portugisiske saker. Det er et mottræk som ikke er mere end rimelig, og som ingen kan beklage sig over. Om folkeavstemningen og de 40 pct. og samlagsavstemningens 50 pct., som hr. Hambro uttalte sig om, vil jeg bare si det at naar det er avgit 40 pct. ja-stemmer saa er det mere end man pleier at ha ved almindelige politiske valg. Det er faktisk 100 000 stemmer mere end der blev avgit ved valgene i 1918. Det har jeg oplyst før her i Stortinget. Og naar man vil sammenligne det med bestemmelserne om samlagsavgjørelserne og avstemningen der, saa maa jeg dog fremholde det, at samlagsavgjørelserne blir henlagt til byerne, hvor det er overmaate let at avgi stemmer. Men naar det gjælder den slags avstemning som det her er tale om, er landdistrikterne ogsaa innbefattet, og i landdistrikterne har man ikke saa let for at avgi stemme som i byerne. Man kan ikke lægge samme maalestok der.

Statsminister Blehr: Jeg skal selvfølgelig ikke besvare det spørsmål, som den siste ærede taler rettet til høires fører; men jeg vil betone at jeg har læst i aviserne - jeg har ialfald forstaat det saa; er det uriktig, kan det bli beriktiget - at høires fører i et interview har sagt, at hvis høire fik flertal, vilde det innføre rationering. De vil altsaa da ikke respektere folkeavstemningen. Men det er mulig, at det er en feilagtig gjengivelse. Da kan det altsaa dementeres. Jeg er ogsaa enig med den siste ærede taler i den ting, at det er noget uklart med kontingentspørsmålet. Som jeg sa sist, er det uklare og ingenlunde sikre og fyldestgjørende opplysninger man har med hensyn til hvad der skal medgaa til medicinsk, teknisk og vitenskapelig bruk. Det har man svigtende grundlag for. Og det fremgaar ogsaa derav, at socialdepartementets oppgaver ikke til enhver tid har været de samme. Tidligere trodde man jo, at det blev meget mindre. Nu har man trodd at kunne regne med 300 000 liter vin fra Spanien. Men med hensyn til disse 300 000 liter vil jeg gjøre oppmerksom paa, at skulde det bli litt for meget, går det jo an at gjøre det til cognac. Jeg har gjort oppmerksom på, at efter den oppgave jeg har, har der været solgt i 1920 534 000 liter av 100 pct. av den hjemlige produktion. Dertil kommer altsaa importen. Det er klart, at det er usikkert, hvilke tal man skal regne med. Den statistikk jeg her har begyndt at faa istand var der intet grundlag for. Det var først i den senere tid, at vi begyndte med den, og den er ikke fullstendig. Det blev spurt, hvad regjeringen vil gjøre. Ja, det tror jeg fremgaar av, hvad vi har sagt før. Vi vil søke at fortsatte forhandlingerne. Vi mangler jo svar fra Spanien. Den siste meddelelse er fra 19 august, og siden har vi intet faat. Det er altsaa 14 dage siden. Vi vil altsaa undersøke, hvordan stillingen er der, og jeg antar ogsaa, at vi maa prøve om det

er mulighet for ogsaa at finde en ordning med Portugal, men der ser det jo mørkere ut.

Stolt-Nielsen: Naar jeg har begjæret ordet, saa er det fordi jeg finder ikke at burde la de uttalelser, som kom fra den ærede repræsentant, hr. Gunnar Knudsen her iformiddag, den gamle erfarne skibsreder, staa uimotsagt. Han uttalte, at fragterne er ens over hele kloden, hvilket hadde den indflydelse, at om vi ikke faar vor tonnage anbragt i fart paa spanske og portugisiske havne, saa kan andre lande faa det, hvorved vi istedet kan faa vor tonnage anbragt paa de derved ledig blevene farvande. Og noget lignende mente han var tilfælde i timecharter. Jeg har som skibsreder ganske andre erfaringer i den retning. Jeg skal kun henvise til traktatkommissionens indberetning vedrørende Norges handelspolitiske forhold til Portugal. Det heter der bl.a. at i 1916 var 716 191 norske ton i fart paa Portugal. Videre heter det med hensyn til skibsfarten: "Ser man dernæst paa en anden vigtig gren av norsk næringsliv, skibsfarten, saa viser statistiken at en ikke uvæsentlig del norsk tonnage aar om andet besøker portugisiske havne. Skulde man nu bli uten traktat med Portugal, saa vil denne tonnage ikke lenger nyte godt av den mestbegunstigede behandling som den efter traktaten har ret til, og skulde Portugal benytte sig av surtaxloven av 1908, vil disse norske skibe kunne bli paalagt dobbelte skibsfartsavgifter i Portugal. Disse avgifter er allerede nu ganske store og en fordobling av dem vilde bli et følelig avdrag i vedkommende rederiers indtægter. Dette direkte tap er imidlertid ikke alt, men forholdet vil kunne komme til at skade den samlede norske skibsfart". Videre heter det med hensyn til timecharter: "Hvis der ved samtlige norske skibe skulde hefte den mangel, at de i Portugal maa betale dobbelte avgifter, saa vil fremmede befragtere naturligvis anse dette som en væsentlig mangel, idet vedkommende skibe da ikke vilde kunne sendes hvorsomhelst uten særavgifter, og norske skibe vilde kunne bli mindre ettertraktet end andre lands skibe og faa daarligere betingelser."

Vi bør erindre, at farten paa Spanien og Portugal spiller en meget væsentlig rolle, særlig gjælder det kul- og frugtfart og saltfart. Vi kjender alle til, under hvilke vanskelige forhold vor flaaete har arbeidet i de sidste aar; jeg mener, det gjælder om at gjøre forholdene bedre istedenfor at gjøre dem værre og værre, og jeg mener, at det er statsmagternes pligt at gjøre, hvad de kan for at vor flaaete kan faa levelige vilkaar, men det faar den ikke, hvis ikke traktaten med Spanien og Portugal kommer istand. Jeg behøver vistnok ikke at si mere om dette, men jeg maa si, at man skulde ikke tro at en gammel erfaren skibsreder, som hr. Gunnar Knudsen regner sig for at være, skulde kunne faa sig til at si noget saadant, som han sa i denne forsamling iformiddag - man er desværre allikevel nødt til at tro, at han alvorlig mente hvad han sa - da hr. Gunnar Knudsen meget sterkt forsikret Stortinget om, at han aldrig lyver.

Utenriksminister Ræstad: Jeg vil bare faa lov til at beriktige en faktisk misforstaaelse i repræsentanten hr. Halvorsens indlæg. Han sa, at det forslag, som blev fremlagt fra norsk side likeoverfor den spanske regjering av hr. Wedel, var utarbeidet av mig - det forslag som altsaa indeholder, at man skulde bygge paa den spanske lovgivning med hensyn til analysecertifikater. Det forholder sig ikke saa. Det forslag blev utarbeidet av minister Wedel, efterat han var reist fra Portugal, og efterat jeg var vendt tilbake til Kristiania. Hvis hr. Halvorsen hadde fulgt forhandlingerne, vilde han ha visst, at jeg, efterat meddelelsen om hvad forslaget indeholdt var kommet til Kristiania, gjorde opmerksom paa, at forslaget var utilfredsstillende paa det punkt, og at jeg forsøkte at faa en forandring netop for at undgaa, at man uten videre bygget paa den spanske lovgivning. Hr. Halvorsens uttalelser om, at mine ord og statsministerens ikke riktig stemte, naar det gjaldt spørsmålet om hvorvidt minister Wedel hadde akseptert det spanske forslag, dem forstod jeg ikke helt, jeg kunde ikke helt følge dem. Der fremkom første gang fra den spanske minister her i Kristiania en uttalelse, som i forbigaaende forutsatte, at minister Wedel var blit enig med den spanske regjering i dette forslag av 4de mai, som der har været saamegen tale om. Jeg sa, at jeg ikke kunde tænke mig andet, end at det var et diplomatisk kunstgrep, bygget paa den ting som spanierne formodentlig visste, at minister Wedel hadde anbefalt det spanske forslag. Minister Wedel er senere kommet tilbake og likeoverfor mig gjort den samme opfatning gjældende. Den spanske regjering eller den spanske minister her og den spanske utenriksminister har paa den anden side to gange, saavidt jeg erindrer, gjentat dette og senest i den note som vi fik fra Spanien den 26de juli. Vi fandt det da nødvendig i den sidste note til Spanien uttrykkelig at gjøre opmerksom paa, at dette berodde paa en misforstaaelse, at det ikke kunde henge sammen paa den maate bl.a. av den grund, at den spanske regjering hadde ventet svar paa sit forslag, og at det var en ting for sig, at minister Wedel hadde anbefalt forslaget. Det er alt, hvad der er passeret i den sak og den befatning jeg har hat med den, og jeg har ikke kunnet følge hr. Halvorsens betragninger paa det punkt.

Klingenberg: Der er under denne debat faldt ytringer av saadan karakter, at det jo kunde henrive en til at gi svar paa tiltale og bede de herrer, som har ført denne sterke tale mot det parti, jeg har den ære at tilhøre, at overveie, hvem der handler mest nationalt, om den, der render ivei med en idé, som man vet har tilslutning hos en mængde fanatikere, handler mere nationalt og forstandig og til fædrelandets vel end den, der ser sig for, overveier tingen, overveier mulighetene og indretter sig derefter. Jeg skal ikke følge linjen - jeg vil bare nævne dette her til overveielse for d'herrer. Og det kunde kanskje ogsaa være et moment for dem til overveielse, at venstres mangeaarige politiske fører saglig og greit - forsaavidt enig med os - talte for, at man skulde gjøre et rimelig offer, bruke fornuften og ikke ride kjøphest. En anden sak er det, hvad jeg muligens faar tid til at utvikle,

at jeg ikke er enig i anvendelsen av den kontingent, man maatte bli forpligtet til at kjøpe. Men se det blir jo i denne forbindelse et underordnet spørsmål.

Jeg begjærte imidlertid ordet for at minde om en ting, som d'herrer har glemt aldeles. De har talt om folkeavstemningen som noget, der skulde være mere værd end endog en bestemmelse i Norges grundlov. Hvad var folkeavstemningen? Den var efter alles forutsætninger, efter uttrykkelig skrevne ord, efter sin ordlyd, intet andet end en meningsytring. Det var et uttalt ønske; det har aldrig været meningen, at den skulde være bestemmende eller avgjørende og allermindst at den skulde være urokkelig til evige tider. Jeg har aldrig lagt det i den, og jeg har stemt for folkeavstemningen, fordi den engang var foreslaat - ikke fordi der har været gjort noget tryk for at faa den. Det var foreslaat av venstres regjering, og jeg stemte for det; men jeg har aldrig ment, at jeg dermed var med paa at skape en avgjørelse, som jeg ikke skulde kunne fravike, om jeg kom paa bedre tanker. Et saa forbenet syn paa saken maa jeg overlate den ærede handelsminister. Han er jo paa det rene med, at forbudet er av det onde; men han kan ikke fri sig fra det onde paa grund av folkeavstemningen. Se, den vei vil ikke jeg følge! Folkeavstemningen var en meningsytring. Den mand, som paa det tidspunkt sikkerlig hadde ansvaret for dens forberedelse og for at gjennomføre dens aand og dens mening, var statsraad Berg; han har om det sagt følgende og det kan ikke citeres ofte nok og sterkt nok, naar man hører denne tale om, hvor forbindende den skulde være i enhver henseende: "Men det er selvsagt" - sa statsraad Berg - "at det under forhandlingerne kan vise sig, at der er saa uoverstigelige hindringer, at man maa bøie undav for dem, at man i sund fornufts navn maa si: Vi maa ta vore meninger op til revision igjen. Og skulde det vise sig - jeg for mit vedkommende tror ikke, at det vil vise sig - men skulde det vise sig, kan det selvfølgelig da bli spørsmål om, at man under disse forandrede forhold maa høre folkets mening paany i en eller anden form, før man tar endelig standpunkt." Jeg vil bede disse ord erindret. Det er sagt av statsraad Berg, avholdsmændenes kandidat i Gunnar Knudsens regjering. Det er ut fra den forutsætning at jeg for min del har været med at handle i denne sak. Jeg har gjort, hvad jeg har kunnet, og været loyalt med paa at gjennomføre ønsket og resultatet var traktaten med Frankrige og den foreløbige avtale med Portugal. Hvordan det henger sammen med at den ikke var av den varige beskaffenhet, som vi trodde, det er oplyst før, saa jeg skal ikke komme nærmere ind paa det. Men likeoverfor Spanien mødte vi vanskeligheter. Det er ikke, fordi vi har ønsket at ødelægge nogenting; men det var netop ut fra ønsket om at komme til et resultat, for ikke at staa i stampe paa denne maate til skade for landets interesser, men for at kunne naa til et godt resultat paa en hensigtsmæssig og fornuftig maate, at vi efterat ha brukt vor fornuft tænkte at gaa til Stortinget og si: Det er det offer, Stortinget maa gjøre; det maa gjøre denne modifikation i mandatet, at vi kan gaa med paa den kontingentering. Det er det motsatte av, hvad de nu vil

gjøre, saavidt jeg forstaar. Nu vil de drive paa med sit principrytteri enten det gaar saa eller saa. Vel, var det noget stort og hellig ideal, hadde det bekræftet sig, at man her stod overfor noget, der fortjente de ofre, der kræves, ja, saa kunde jeg forstaa det - jeg tror, jeg da vilde være med paa det. Men er det egentlig noget saa vel bevent med dette forbud, at det er værd de ofre, at det er værd at vi sliter os op baade regjering og storting og nationen utover økonomisk og aandelig paa at gjennomføre det? Ja, vi kan komme nærmere ind paa det meget snart. Jeg nævner spørsmålet - jeg tænker, svaret ligger i hver eneste mands sind her. Der er ingen, som vil si, at de resultater, som forbudet har vist, er av saa uvurderlig værdi for vort folk, at der skal ofres, hvad ofres kan, for at gjennomføre det. Jeg antar, ingen vil vove den paastand. Naar man saa har brugt sin fornuft, efter et aars arbeide har set hvad resultater der bødes og ræsonnert over det og saa ganske loyalt og liketil vil gaa til Stortinget og folket og si, at vi har nu en anden mening om dette, vi skjønner at vi kommer ingen vei, ja, saa er man unational! Man skal være forpligtet av nationale grunde til i al evighet at forbli i sin feiltagelse. Nei saa sandelig, dertil føler jeg mig ikke forpligtet! Tiden er kort, jeg kan ikke faa utviklet mit syn paa det saadan som jeg gjerne vilde; men jeg vil tilslut si det, at man kan være ganske forvissat om, at der ikke findes én mand inden høire, som ikke ønsker hurtigst mulig og bedst mulig slut paa traktatforhandlingerne, likedan som venstreregjeringen vil; for saa kan vi bli kvit den ting, naar vi skal tale mot forbud som en uheldig reform, at perfide folketalere utnytter det i sin spekulation i national stemning.

Stousland: Jeg bebreider ikke den sidste ærede taler, at han tok brødet fra mig; men naar han gjorde det, saa synes jeg, at han kunde vist statsraad Berg den opmerksomhet at citere ham korrekt. Den sidste ærede taler gjentok statsraad Bergs uttalelse derhen, at statsraaden skulde ha sagt, at man i sund fornufts navn fik ta sine meninger under overveielse; men det sa ikke statsraaden, men han sa, at man i "al" sund fornufts navn fik gjøre det.

Under lovens behandling i Odelstinget den 3dje juli blev der rettet et spørsmål til næringskomiteens ordfører i denne sak, som han gjengav saaledes: "Hvis folket uttaler sig til fordel for forbud, skal da dette i alle tilfælde respekteres?" Og den ærede ordfører gav følgende svar: "Til det har jeg kun at svare, at en saadan beslutning kan denne forsamling ikke vedta, fordi det strider mot vor konstitution. Vor konstitution er bygget paa det repræsentative system; det er Stortinget, som har lovgivningsmagten, og det gaar ikke an at forelægge folket et lovspørsmål til avgjørelse; det er mot konstitutionens aand og tanke." Ordføreren fortsatte: "Denne folkeavstemning maa derfor bare være en meningsytring av folket, men overfor en saadan meningsytring kan der ogsaa reises konstitutionelle betæneligheter. Og naar jeg har været med paa den, er det fordi jeg synes, det er rimelig, at foklet, naar det i 25 aar har hat en lovfæstet ret til at

bestemme over brøndevinshandelen her i landet, nu bør ha ret til at uttale sig om, hvorvidt vi skal indføre forbud eller ikke." Den ærede ordfører uttaler videre: "Folkeavstemningen, den maa bare være en meningsytring fra folkets, og det maa være regjeringen og Stortinget, som har det fulde ansvar for lovgivningsarbeidet. Vi undersøker folkets mening og saa er det regjeringens og Stortingets pligt at avgjøre, om folkets ønsker kan imøtekommes." Og senere i debatten uttaler den samme ordfører, at det var hans bestemte forutsætning, at lovfæstelse av det midlertidige forbud alene i tilfælde skulde kunne ske, efterat traktatforhandlingerne var bragt i orden og - som han sa - ikke før. Jeg henviser til "Stortingstidende". Jeg tror, det er præcis korrekt gjengitt.

Den ærede handelsminister tilropte fra denne plads Stortinget, at det eneste nationalt værdige svar paa det mottagne telegram fra Portugal var efter hans mening et enstemmig krav om forhandlingernes avbrytelse. Den ærede handelsminister er selvfølgelig fuldt klar over, at han ikke kan fortsætte disse forhandlinger, hvis han har den mening, uten at ogsaa han blir likesaa litet national som han bebreider os andre for at være; og han er naturligvis ogsaa klar over, at han da løper den tillægsrisiko, at han utsætter sig for at tape, hvad en statsraad ikke let kan undvære!

Hr. Lykke hadde nu indtatt præsidentpladsen.

Moseid: Det har den hele tid været min opfatning, at der har været talt for meget og for aapenmundet om denne sak, siden den er kommet ind for Stortinget, og jeg er ikke i tvil om, at mange av de uttalelser, som er faldt her baade fra forbuds- og antiforbudshold, har været til skade for forhandlingerne og det gode forhold til traktatlandene. Men naar man her gang paa gang baade fra regjeringshold og fra anset hold i Stortinget bekvemmer sig til personlige og partipolitiske angrep, som er i den grad saarende at de ikke burde kunne høres i denne sal, da vil jeg benytte anledningen til at ta avstand fra dem. Det er ikke værdig for nogen at gaa ut fra, at et stort politisk parti ønsker, at vort land skal møte uoverskuelige vanskeligheter i traktatforhandlingerne, og allerminst passer det sig for en utenriksminister at uttale sig saa. Det passer heller ikke i den forbindelse at tale om demagoger. Jeg føler det personlig som en skam, at der i Norges nationalforsamling skal debatteres paa den maate. Man maa kunne respektere hverandre som hæderlige mennesker og gode nordmænd, selv om man ikke har samme syn paa denne sak. Angaaende meddelelsen fra den ærede utenriksminister vil jeg si, at den var meget nedslaaende og en skuffelse for mig. Jeg har ved forskjellige anledninger i den sidste tid set uttalelser i aviserne fra regjeringshold og fra andet anset hold, som har været noksaa optimistiske, og jeg trodde derfor, at der var grund til at gaa ut fra, at der i ethvert fald var lyspunkter; men slik som situationen er fremstillet idag, synes jeg det er altfor mildt at si, at det er status quo. Vi har gaat tilbake, stillingen har aldrig været saa ugunstig som den er netop nu, og da tror jeg vi gjør ret i at orientere os

paa det grundlag vi har idag og se hvad vi kan naa. Det maa vel være godtgjort, at for Portugals vedkommende i ethvert fald har vi løpet linen ut. Det er ikke mulig at opnaa en ordning paa mandatets grund. Jeg er nemlig enig i, at strengt tat er mandatet slik at forstaa, at det ikke gaar an at ta en kontingentering, som ligger langt utover, hvad der rimelig kan benyttes til de formaal, som der er paapekt. Men paa den anden side er jeg helt enig i, hvad hr. Gunnar Knudsen har uttalt. Naar valget staar mellem at opnaa traktater eller ta toldkrig, da er det fornuftig efter mit skjøn at lempe paa mandatet i saa maate, gaa med paa en noget høiere kontingentering end den man ellers vilde finde forsvarlig. Handelspolitisk synes jeg ikke det er noget nedværdigende. Det er en forretningssak og jeg kan godt gaa med paa det. Personlig er jeg av den opfatning, at man meget nødig og kun i yderste nødsfald maa bøie av fra den indrepolitiske linje som vi har stukket op. Jeg tror, at det kan komme til at skade os i fremtidige traktatforhandlinger og det kan svække vor gode stilling blandt Europas frie, selvstændige folk.

Præsidenten: Hr. Halvorsen har hat ordet to gange. Jeg gir hr. Halvorsen ordet til en kort bemerkning.

Otto B. Halvorsen: Den ærede statsminister nævnte et intervju som jeg skulde ha været utsat for - jeg bruker det uttrykk, fordi jeg overhodet ikke er mig bevisst at være intervjuet. Jeg forstaar ikke hvorledes det intervju er kommet ind i avisen, men innholdet av det var slik at jeg ikke syntes at jeg godt kunde dementere det heller, fordi, saavidt jeg husker, stod det i det, at hvis vort folk ved valgene gav utvetydig tilkjende at det ansaa forbudsveien for en ulykke, og jeg saa blev spurt om hvad jeg vilde gjøre, sa jeg at det var ret og pligt at se at forlate den vei som førte landet i ulykke. Og det tror jeg vi alle er enige om, saa derfor kunde jeg ikke dementere det heller. Men jeg er mig ikke bevisst at være intervjuet. Det var med hensyn til det.

Med hensyn til herr Gunnar Knudsens uttalelse har jeg mange ganger git uttrykk for at det er den forskjell mellem ham og os at vi mener at vi ikke vil være med paa at binde os til kontingenter som landet ikke har bruk for, og hvis vi derfor blir nødt til at gaa til en høiere kontingent, skal vi bruke det her i landet. Det er ialfald det minimum av frihet der kan være tale om. Men det er andre modaliteter. Det er ikke helt utformet fra vor side, for det blev ikke anledning til det. Men det er ialfald det minimum vi mener maa brukes. Det har jeg gjort opmerksom paa mange, mange ganger.

Den ærede utenriksminister forstod ikke eller kunde ikke følge mig i min opfatning av forholdet mellem ham og statsministeren i omtalen av hvorvidt Wedel skulde ha godtat det spanske forslag eller ikke. Det er en kjendsgjerning at utenriksministeren læste op et telegram her eller en note, hvorefter spanierne hævde at minister Wedel hadde godtat det spanske forslag. Det søkte da den ærede utenriksminister at bortforklare med at det bare var et diplomatisk træk som spanierne i virkeligheten ikke selv mente skulde tas alvorlig.

Nu sier den ærede statsminister her idag at netop den ting at spanierne hævdet for alvor at minister Wedel har godtat det spanske forslag, gjør at Wedel er umulig som forhandler, og jeg vil peke paa den ting at man ikke kan tænke sig noget som kan ha større betydning for forhandlingerne end netop den ting at forhandleren der nede har git spanierne den opfatning at forholdet var dette. Jeg mener det var den diplomatiske teknik som ikke var i orden fra utenriksministerens side.

Med hensyn til offentliggjørelsen, - jeg kom ikke til at tale om det sidst jeg hadde ordet - vil jeg henstille til Stortinget om det ikke kunde være riktig at der blev utarbeidet et kommuniké paa grundlag av utenriksministerens redegjørelse. Dette skulde offentliggjøres med en gang. Kommunikéet skulde utarbeides av regjering og præsidentskap i forening. Jeg skulde tro at det kanskje var den forsiktigste utvei.

Præsidenten: Herr Gunnar Knudsen har ordet til en kortere bemerkning.

Gunnar Knudsen: Jeg paahørte med opmerksomhet hvad herr Halvorsen uttalte om kontingenten, men jeg blev ikke klar over saken. Han uttalte at den forhøiede kontingent fra hans side, og jeg forstod fra hans partis side - var ment at skulle brukes her i landet. Men det er ikke sagt at spørsmålet kommer til at forelægges Stortinget i den stilling; spørsmålet kan bli forelagt i den stilling at det fremlægges her en traktat som indeholder den forhøiede kontingent, og da mener jeg det vil være av interesse at vite om den ærede representant likesom herr Oscar Larsen vil stemme for en saadan traktat eller mot den. Det er det enkle spørsmål jeg fremsatte, og som jeg tror det vil være av interesse at faa svar paa. Jeg har ikke kunnet forstaa at Wedel skulde være ubrukelig som forhandler. Han har uttalt angaaende det spanske forslag at det ikke var at betragte som noget ultimatum. Det var Wedels mening - jeg tror sikkert i telegrammet, og ialfald har han sagt det mundtlig - at det spanske forslag ikke var at betragte som et ultimatum. Følgelig kan man ikke gaa ut fra at Wedel har akcepteret det likeoverfor den spanske regjering. Det tror jeg ikke man kan. Likeoverfor representanten fra Haugesund, herr Stolt-Nielsen, skal jeg ikke svare noget andet end at jeg fastholder mine uttalelser i ett og alt, hvert ord, og henviser til det stenografiske referat.

Castberg: Med hensyn til kontingentspørsmålet trodde jeg jeg hadde uttalt mig tilstrækkelig klart. Jeg mener at mandatet er utvetydig, idet det sier at man alene kan ta med det man har bruk for til medicinsk, teknisk og videnskabelig bruk. Vil man gaa videre, maa man gaa utover mandatet. Selvfølgelig har Stortinget i sin haand at kunne gjøre dette. Men efter min mening kan man ikke si at man holder sig til mandatet naar man tar mere end det som mandatet sier: det som trænges til medicinsk, teknisk og videnskabelig bruk. Jeg ser ikke dette spørsmål utelukkende og væsentlig som et pengespørsmål. Jeg ser det som et nationalt honnørspørsmål.

Det forekommer mig litet tiltalende at vi skal kjøpe os fra det som har været Stortingets enstemmig opfatning, kjøpe os fra det ad omveier. Jeg mener at det spørsmål imidlertid ikke foreligger nu, og for mig er det tilstrækkelig at markere den opfatning som jeg har grund til at tro deles av regjeringen og spesielt av utenriksministeren. Naar saken i sin tid foreligger, vil enhver maatte ta standpunkt til det efter sin opfatning, men jeg kan ikke si andet end at jeg beklager at dette spørsmål paa denne maate er kastet ind her nu, likesom jeg ogsaa beklager hvad der er uttalt her i forsamlingen i samme retning. Vi har maattet, efter min opfatning ialfald, gaa med paa en høiere kontingent til Frankrike end vi kunde ha opnaadd, hvis ikke den parole var git paa forhaand i samme retning som det fra enkelte hold her er git nu. Jeg skal ikke yderligere forlænge debatten herom.

Jeg vil bare ha sagt til herr Klingenberg, som talte om spørsmålet om hvorvidt de var mest nationale de som render ivei eller de som ser sig for, at Stortingets mandat blev vedtat mot én stemme, praktisk talt enstemmig, og at det er dette mandat som fremdeles ligger til grund for forhandlingerne med hensyn til folkeavstemningen. Høires parole var stadig før denne: Vi har ingen garanti for, hvad folket mener; paa valgprogrammene staar saa mange saker, derfor vil vi ha folkeavstemning. Saa fik vi den. Og nu vil høire sætte prøve paa folkeavstemningen igjen ved at føre forbudets avskaffelse op paa sit program. Det gaar aldeles i ring. Det kan ikke sættes prøve paa folkeavstemningen ved at sætte antiforbudsposten op paa sit program sammen med en hel del andre saker.

Hambro: Det skulde være interessant at vite, om hr. Castberg, naar arbeiderdemokraterne ikke har faat flertal ved et valg - det er jo en mulighet, som kan tænkes - det skulde være interessant at vite, om hr. Castberg da vilde sløife de poster paa arbeiderdemokraternes program, som ikke har faat flertal. Hvis han ikke det vil gjøre, hører hans korreks til høire ingensteds hjemme. Den ærede representant hr. Gunnar Knudsen spurgte, hvad høirepartiet vilde gjøre, hvis der blev forlangt en høiere kontingent, end der var bruk for. Hr. Castberg karakteriserte den maate, hvorpaa kontingenteringsspørsmålet blev bragt ind her, i uttryk, som jeg er helt enig i. Det foreligger ikke idag, og jeg gaar ut fra, at om vi skulde komme i den beklagelige stilling, at det virkelig vilde bli stillet os, at da høire og høires førere vil vite at svare paa det. For min personlige del vil jeg ha sagt, at jeg vanskelig kan tænke mig et mere nedværdigende og nedslaaende resultat av forhandlingerne, end at en mand eller et land forpligter sig traktatmessig til at kjøpe varer, som manden eller landet vet om, at ikke lovlig kan benyttes, for at lagre dem eller for at styrte dem paa sjøen, eller hvad man kan gjøre. Det er ikke bare en nedværdigelse, det er likefrem en latterliggjørelse av en nation. Og jeg er ikke i tvil om, at hvis det her virkelig skulde lykkes hr. Gunnar Knudsen at faa vedtat en traktat, som forpligter os til at indføre væsentlig større kontingenter av brændevin og hetvin, end vi

kan benytte, vil det parti, som medvirker til det, bli skyllet væk av en latterbølge i løpet av de første to valgperioder.

Klingenberg: Det var kun en bemerkning til hr. Castberg i anledning av mandatet. Han kom med det, at det blev vedtatt mot 1 stemme, og lot til at ville fremholde den synsmaate - som jeg forresten kjender til; han har gjort det med styrke, hvor han kommer hen - at mandatet skulde være absolut bindende, imperativt. Jeg vil benytte anledningen til at si, at det er en misforstaaelse. Det blev ogsaa dengang uttrykkelig fra ansvarlig hold uttalt - jeg erindrer spesielt, at den ærede præsident fra præsidentstolen slog det fast tilslut - at de, som reiste ut, skulde komme hjem efter at ha brukt sin sunde fornuft og meddele os, hvad de kunde opnaa. Det er ikke noget uforklarlig, at dette med at bruke den sunde fornuft er gaat hr. Castberg forbi.

Statsraad Mowinckel: To ganger har hr. Hambro forsøkt at forsvare den eiendommelighet, at høire satte op paa sit program kravet om, at forbudet nu skulde bort. Han paastaar, at det var en selvfølge, at partiet beholdt den programpost, det hadde for 3 aar siden. Nei, det var netop det, det ikke var. Av to grunde. For det første fordi folkeavstemningen var kommet imellem - og for 3 aar siden hadde høire ogsaa folkeavstemning paa sit program. Man skulde altsaa tro, at det parti først og fremst vilde bøie sig for folkeavstemningens resultat. La nu det være, som det vil, det er ikke deri, min hovedanke mot høire ligger for at ha sat posten op paa sit program, men deri at den sattes op under høireregjeringens ledelse paa et tidspunkt da denne regjering drev forhandlinger med et andet land paa basis av forbud. Det maatte svække regjeringens stilling og undergrave det fremmede lands tillid til den regjering, som førte disse forhandlinger. Og at regjeringen selv har hat en følelse av dette, fremgaar av den forholdsvis lange utredning, som for en tid siden stod i "Tidens Tegn" - hr. Halvorsen kan benegte rigtigheten av den, om den kan benegtes - og hvori det heter, at hr. Halvorsen personlig i hele vaar har motsat sig, at denne post kom op paa programmet, og at det var væsentlig hans indflydelse, at den i de første forberedende møter ikke kom med, fordi han forstod, at det at sette op en slik programpost maatte undergrave regjeringens stilling. Men netop i juni maaned, da forhandlingerne var paa det mest kritiske, da kom posten op - med eller mot hr. Halvorsens vilje. Det har jeg for min part klandret, det klandrer jeg, og det agter jeg at klandre; for jeg tror, det i høi grad har svækket vort lands stilling vis à vis vinlandene, og at disse nu regner med resultatet av de valg, hvor høirepartiet har sat op denne programpost.

Præsidenten: Hr. Otto B. Halvorsen har ordet til en kort bemerkning.

Otto B. Halvorsen: La mig først opplyse, at den ærede utenriksminister selv har indberettet fra en reise i Portugal, at det var de forutsætninger, som var uttalt her, om hvorledes

folkeavstemningen var at forstaa, som man hadde fæstet sig ved i vinlandene - jeg skal dokumentere det imorgen - og som gjorde, at man ikke mente, at folkeavstemningen var bindende. Det har utenriksministeren selv indberettet. Dernæst har jeg overfor hr. Mowinckel at sige, at det er ikke folkeavstemningen eller forholdet til den, som overhodet har spillet nogen rolle. Det er forbudets virkninger, slik som vi har set dem, som gjorde, at høire har sat op paa sit program, at de vil væk fra det. Vi har hat forbud i mange aar og har set, hvor det fører hen, og vi har ikke den opfatning, som hr. Mowinckel har, at selv om man mener, at veien fører i ulykke, skal man gaa den vei. Vi har den mening, at det er vor pligt at sige fra saa fort som mulig, forat vi ikke skal komme for langt ind paa den vei. Det er ut fra det, at høire har sat saken op paa sit program. Vi har ogsaa videre fæstet os ved, at det fra alle hold - fra hr. Castberg, fra den ærede tidligere statsminister hr. Gunnar Knudsen, fra Blehr i utenrikskomiteen, er uttalt, hvilken risiko det vilde være, om folkeavstemningen var forbindende i den forstand, at vi skulde ta ethvert offer. Det blir en vurdering. Vi vurderte nu forholdet slik efter vor bedste overbevisning: Det er at føre landet i elendighet, hvis vi gaar videre paa forbudsveien, hvorved vi ødelægger en av vore viktigste næringsveie for et forbuds skyld, som vi ikke mener fører til nogen velsignelse for vort folk.

Præsidenten: Præsidenten skulde anta, at der vil bli anledning for herrerne til at diskutere dette ved en senere anledning og henstiller, at debatten herom nu blir færdig.

Statsraad Mowinckel: Jeg vil nu gjerne benytte den anledning, som der nu er i aften. Den masse uld, som hr. Halvorsen blaaste op over sin spinkle stilling i dette punkt, bekræfter, hvor tyndt hele forholdet er, og hvor daarlig han staar. Jeg antar, at han ikke kan benegte, hvad jeg sa. Forholder det sig rigtig, at han i vaar forsøkte at hindre, at denne post kom paa høires program, og at han ogsaa i lang tid fik den stoppet, da har det intet at si, hvorledes hr. Halvorsen eller høire anskuer forbudet. Det, som det her gjaldt, var: Hvorledes vil en slik programpost virke i forhold til de forhandlinger, som hr. Halvorsen siger, at han førte fuldt lojalt? I vaar mente han, at en post som denne vilde skade. I juni maaned, da forhandlingerne kom ind i et meget trangt og meget vanskelig farvand, sætter høire op en post paa dette punkt, som ikke engang er det samme, som den var i 1918, men i skjærpet form.

Castberg: Hr. Halvorsens forsøk paa at dække over den taktik, som er benyttet til skade for forhandlingerne, forekommer mig meget mislykket. Han siger: Det er forbudets virkninger, som har bevæget os til nu at sætte op denne post: forbudets avskaffelse. Da høire var med at begjære og at arbeide for folkeavstemningen, saa fremstillet de det, som om forbudet vilde være til landets ulykke, og de sa: der er ikke flertal for det. Saa viste det sig, at der var stort flertal

for det. Det var ikke, som det blev sagt idag - jeg tror, det var av hr. Hambro - 40 pct., som stemte for; det var 64 pct. av de stemmeberettigede fra bygderne og 71 pct. fra byerne, som mødte, altsaa ialt 66,5 pct., og av dette fremmøte, som er et stort fremmøte, var det over 60 pct., som stemte for forbud. Hvis nu hr. Halvorsen, som altsaa har faat folkeavstemning op paa sit partis program, vil komme væk fra denne folkeavstemning, har han ikke andet at gjøre end at begjære en ny folkeavstemning for at se, om folket deler hans syn paa, at forbudet har været saa mislykket, at det nu skal væk. Det var den eneste vei, hr. Halvorsen hadde at gaa i stedet for at undergrave det ved at kaste forbudets avskaffelse ind uten nogen ny folkeavstemning, til skade for forhandlingerne.

Hambro: Statsraad Mowinckel var i den aller sidste sætning, han uttalte, inde paa det rigtige. Det er saa, at posten om forbud ikke blev sat op paa høires program; men den blev staaende. Og statsraad Mowinckel tar feil, hvis han tror, at den blev skjærpet. Det var vel den almindelige opfatning inden partiet, at den ikke var fuldt saa skarp som tidligere. Jeg vet ikke, hvilket kjendskap hr. Mowinckel har til høires program og dets forskjellige former av utarbeidelsen. Jeg for min del har i hvert fald været ganske ubekjendt med, at der inden høire skulde være sterke stemninger for at ta denne post ut av programmet tidligere, og jeg mindes ikke fra høires landsmøte, at der overhodet fra høires delegerte rundt om fra det hele land - bortset fra de par enkeltmænd, som er indskrevne avholdsmænd - reiste sig nogen stemme mot det - tvertom; jeg tror, at det vilde ha været umulig for et hvilket som helst centralstyre for det parti, hvis landsmøte iaar var talrikere besøkt av delegerte fra det hele land end noget andet partilandsmøte har været - jeg tror, det vilde være umulig for et hvilket som helst centralstyre at hindre det folkeønske, som kom til uttrykk der, at man ikke maatte ta denne post ut av programmet.

Præsidenten: Præsidenten henstiller nu, at man ikke fortsætter denne debat.

Otto B. Halvorsen: Hr. præsident!

Præsidenten: Hr. Halvorsen har ordet til en kort bemerkning. Hr. Halvorsen har hat ordet 4 gange, men i den stilling han staar efter de uttalelser, som er kommet mot ham, vil præsidenten gi ham anledning til at komme med en kort bemerkning.

Otto B. Halvorsen: Jeg vilde gjerne etterkomme præsidentens henstilling; men jeg vil ogsaa gjerne svare statsraad Mowinckel. Det er ganske riktig, som hr. Mowinckel oplyste; for jeg har jo sagt ham det direkte underhaanden, at det var ikke, fordi vi var bange for, at forhandlingerne skulde forstyrres ved det; det tror jeg ikke noget paa, jeg tror absolut ikke noget paa det; Portugal og Spanien vidste,

hvad vi hadde paa programmet før; de vidste godt forut de forskjellige faser, saken har været i; de har nok kanskje ogsaa lagt merke til, hvorledes venstreforeninger har tatt avstand fra forbudet. Men det som gjorde - og det kunde jeg bevirke som formand for organisationen - at vi i vort programutkast overhodet ikke nevnte ett ord om denne post, og at vi endog ikke offentliggjorde programutkastet, var, at vi ikke vilde, at der skulde staa noget der, som kunde utlægges paa en gal maate. Vi var bange for, at der var dem, som vilde misbruke dette - ja, jeg sigter til folk her i landet - og derfor vilde vi være saa forsigtige. Da vi saa hadde faat erfaring for, at vi kom ikke over paa mandatets grundlag, at vi maatte følge Wedel, som jeg har sagt saa ofte, da var det en ny situation. Og dernæst var der ogsaa den ting, at da vi skulde forme vort program - da tiden var kommet, og vi ikke længer kunde faa det utsat - da var det selvfølgelig vor pligt at forelægge for vort folk det som vi mente var den rette vei at gaa i dette for landet saa viktige spørsmåal. Det kan ingen fradisputere os ret til.

Præsidenten: Statsraad Mowinckel har ordet til en kort bemerkning.

Statsraad Mowinckel: Nu har vi da faat slaat det fast, og her vil jeg bruke det ord, at den som undskylder sig anklager sig. Det vilde været heldig, om hr. Hambro hadde hørt det foredrag, før han sidste gang hadde ordet, da var han kanskje ikke kommet med sine undvigende forklaringer med hensyn til høires programs tilblivelse. Hr. Halvorsen har i aarets løp fundet det uheldig, at en programpost av denne art blev optat av hensyn til forhandlingerne. I juni maaned medens han endnu selv sat som ministerchef og vidste, at forhandlingerne var kommet ind i et trangt farvand, da var han med paa, at dette kom paa programmet. Og som jeg sa, man innskærket sig ikke til at sætte det op som i 1918, hvor det var en gjentagelse - nei, som jeg har sagt: Posten kom op i skjærpet form; for der skal en Hambros fortolkningskunst til for at ville benegte, at det er en skjærpet form. I 1918 stod der ganske kort: "Naar forholdene gjør det forsvarlig avløses det midlertidige forbud av salg under individuel kontrol."

Det var noksaa aapent og løst. I 1921 staar der: "Da erfaring viser, at forbudet ikke fremmer folkets ædruelighet og moral bør det avløses av et system med kontrollert salg."

En regjering altsaa som fører forhandlinger med Spanien paa grundlag av forbudet, den melder over hele landet, at det forbud, som den ønsker som grundlag for vore forhandlinger med Spanien, det er stridende mot "folkets ædruelighet og moral". Hvor kan man vente, at forhandlerne paa den anden side længer kan ta en slik regjering alvorlig?

Præsidenten: Præsidenten vil minde om, at man sandsynligvis faar gjentagelse av denne debat for aapne døre siden, saa repræsentanterne bør spare sin konfekt.

Bernhard Hanssen: Jeg vil kun minde statsraad Mowinckel om, at en av grundene til at anti-forbudsposten paa høires program muligens blev skjærpet, det var naturligvis den, at forbudet hadde vist sig at ha saa - slemme følger.

Præsidenten: Hr. Hambro har ordet til en meget kort bermerkning.

Hambro: I 1915 het posten paa høires program, at forbud maa ikke indføres; i den form kunde det ikke bli staaende, efterat det midlertidige forbud hadde bestaaet. At programmet i 1918 sigtet paa krigstidens forhold, er formodentlig ogsaa statsraad Mowinckel paa det rene med. Jeg sat ikke i høires programkomite, og det utkast til program, som hr. Halvorsen og hr. Mowinckel snakket om, det blev som hr. Halvorsen ogsaa nævnte overhodet ikke bekjendt for vælgerne eller offentliggjort; men det vet jeg, at hvis høires centralstyre hadde kommet paa landsmøtet med et program, hvori ikke denne post var nævnt, saa var det centralstyre blit kastet.

Debatten blev derefter erklæret for avsluttet.

Præsidenten: Flere talere har nævnt offentliggjørelse, og præsidenten har tænkt at foerslaa følgende: "Et offentlig kommunike angaaende traktatforhandlingerne paa grundlag av utenriksministerens redegjørelse blir snarest aa utarbeide av regjeringen og præsidentskapet i fællesskap." Præsidenten har underhaanden konferert med statsministeren og utenriksministeren om dette, og de har git sin tilslutning til det. Præsidenten vil nu forhøre, om Stortinget forøvrig vil akseptere dette forslag?

Gunnar Knudsen: Jeg gir min tilslutning til præsidentens forslag.

Castberg: Jeg vil ikke motsætte mig det forslag, men jeg vil dog minde om, at utenriksministeren paa foranledning stillet i utsigt i det aapne møtet i Odelstinget at gi de opplysninger, som kunde gives offentlig, saa forsaavidt skulde det være overflødig; men har præsidentskapet og regjeringen særlig god tid, saa er det jo meget smukt, at de paatar sig det hverv.

Præsidenten: Præsidenten anser det slet ikke derfor umulig, at man istedenfor dette kommunike eller i forbindelse med det kan faa en offentlig redegjørelse fra utenriksministeren.

Wollnick: Det blev uttalt av flere talere iformiddag, at de ikke kunde indse, hvad det var i denne meddelelse fra utenriksministeren, som hindret offentliggjørelse. Jeg gav min tilslutning til den oppfatning og er fremdeles av den samme oppfatning. Da jeg imidlertid forstaar, at der ikke er flertal for denne oppfatning, skal jeg ikke opta Stortingets tid med det.

Larsen: Hvis hr. Wollnick vil fremsætte forslag om det, saa vil jeg stemme for det. Jeg har ikke hørt, at der er fremkommet noget her idag, ialfald efter min mening, som gjør, at almenheten ikke skulde kunne faa greie paa, hvad der er behandlet her. Jeg er derfor av den opfatning, at dette møte nærmest burde være at betragte som et offentlig møte, og at alt som har været forhandlet her idag burde offentliggjøres. At overlate til præsidentskapet og regjeringen at bestemme, hvad der skal tilflyte almenheten, synes jeg maa være helt unødigt. Præsidentskapet og regjeringen kan vist offentliggjøre alt - jeg synes, man kunde spare sig den umake.

Bernhard Hanssen: Jeg for mit vedkommende kan ikke tilraade, at debatten offentliggjøres - delvis av den grund at jeg synes den har været trukket noksaa langt ned. Jeg vil nødigt offentligheten skulde se, hvorledes debatten tildels har været ført her idag. Sakens dokumenter derimot - utenriksministerens redejgørelse - ser jeg gjerne offentliggjort.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Protokollen for begge møter blev derpaa oplæst og vedtat.

Møtet hævet kl. 20.15.